

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Martin LOKVENC

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Protestantismus ve Slovinsku včera a dnes

Martin Lokvenc

Bakalářská práce

2013

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Martin Lokvenc

Anotace

Bakalářská práce *Protestantismus ve Slovinsku včera a dnes* se zaměřuje na vytvoření komplexního pohledu na vývoj protestantismu na slovinském území a zároveň na dějiny slovinského národa od počátku 16. století do současnosti. Cílem je vytvořit ucelenou představu o postavení protestantismu ve Slovinsku. Úvod je zaměřen na charakteristiku protestantismu jako náboženství a jeho postavení v porovnání s katolickým vyznáním. Hlavní část práce se zaměřuje na dějiny protestantismu na slovinském území prokládané stěžejními historickými událostmi pro pochopení problematiky a souvislostí. Závěr práce vytyčuje nejdůležitější fakta týkající se protestantismu v Čechách, aby bylo možné provést porovnání vývoje v těchto dvou zemích.

Klíčová slova

protestantismus, Primož Trubar, toleranční patent, luteránství

Title

Protestantism in Slovenia Yesterday and Today

Abstract

Bachelor thesis *Protestantism in Slovenia Yesterday and Today* focuses on creating a comprehensive perspective of the development of Protestantism in Slovenia as well as the history of the Slovenian nation since the beginning of the 16th century to the present. The main aim is to create a comprehensive picture of the status of Protestantism in Slovenia. Introduction is focused on the characteristics of Protestantism as a religion and its position in comparison with the Catholic faith. The main part of the work focuses on the history of Protestantism in Slovenia. The conclusion sets out the most important facts of Protestantism in Bohemia in order to provide comparison of the Protestantism development within these two countries.

Key words

Protestantism, Primož Trubar, Patent of Toleration, Lutheranism

Obsah

ÚVOD.....	5
1 PROTESTANTISMUS	7
1.1 KATOLÍCI VERSUS PROTESTANTI.....	9
2 REFORMACE.....	10
2.1 POČÁTKY REFORMACE – TEORETICKÝ ZÁKLAD	10
2.2 HLAVNÍ MYŠLENKA LUTERÁNSKÉHO PROTESTANTISMU	12
3 LUTERÁNSKÝ PROTESTANTISMUS VE SLOVINSKU	13
3.1 REFORMACE NA SLOVINSKÉM ÚZEMÍ.....	15
3.2 PRIMOŽ TRUBAR.....	16
3.2.1 <i>Primož Trubar a jeho přechod k protestantismu.....</i>	<i>18</i>
3.2.2 <i>Trubarovi nástupci.....</i>	<i>19</i>
4 HISTORICKÉ POZADÍ – 16. STOLETÍ.....	21
4.1 DĚJINY VNITŘNÍCH RAKOUSKÝCH ZEMÍ.....	21
5 OBDOBÍ PROTIREFORMACE	22
6 HISTORICKÉ POZADÍ – 17. A 18. STOLETÍ.....	25
6.1 VNITŘNÍ RAKOUSKÉ ZEMĚ.....	25
6.2 REFORMY MARIE TEREZIE	26
6.3 VLÁDA JOSEFA II. A TOLERANČNÍ PATENT.....	26
7 SLOVINSKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ	28
7.1 POČÁTKY FORMOVÁNÍ SLOVINSKÉHO NÁRODA	28
7.2 SNAHY O JAZYKOVOU A NÁRODNÍ JEDNOTU SLOVINCŮ	29
8 SLOVINSKO A TOLERANČNÍ PATENT JOSEFA II.	31
8.1 OBDOBÍ PO FRANCOUZSKÉ OKUPACI.....	35
9 REFORMOVANÁ A EVANGELICKÁ CÍRKEV V LUBLANI OD POLOVINY 19. STOLETÍ	35
10 PROTESTANTISMUS A PROTESTANTSKÉ CÍRKVE VE SLOVINSKU DNES	37
11 PROTESTANTISMUS A PROTESTANTSKÉ CÍRKVE V ČECHÁCH DNES	40
11.1 JEDNOTA BRATRSKÁ.....	40
11.1.1 <i>Období reformace a Jednota bratrská.....</i>	<i>41</i>
11.1.2 <i>Obnovení Jednoty</i>	<i>42</i>
11.1.3 <i>Obnovená Jednota v Čechách a na Moravě.....</i>	<i>43</i>
12 POSTAVY ČESKÉHO PROTESTANTISMU V ČECHÁCH V 19. A 20. STOLETÍ.....	44
12.1 RENESANCE ČESKÉHO PROTESTANTISMU	45
12.2 LIBERÁLNÍ TEOLOGIE	46
12.3 PROTESTANTSKÁ HISTORIOGRAFIE	46

13	PROTESTANTSKÁ LITERATURA V ČECHÁCH	47
13.1	HUSITSKÁ A REFORMAČNÍ LITERATURA.....	47
13.2	NOVODOBÁ PROTESTANTSKÁ LITERATURA	49
	ZÁVĚR.....	52
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
	KNIŽNÍ ZDROJE.....	55
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	55
	SEZNAM PŘÍLOH.....	56
	PŘÍLOHY	57

Úvod

Od počátku 16. století po vymření rodu Celjských, se dnešní území Slovinska dostalo pod nadvládu Habsburků, kteří již od roku 1526 ovládali všechny slovinské země a s jedinou výjimkou vládli na slovinském území až do počátku století dvacátého. Teprve v roce 1918 se Slovincům podařilo vymanit z habsburské monarchie.

První ohniska protestantské reformace na území obývaných Slovinci je možné vysledovat do roku 1523 v Terstu a o dva roky později v Kraňsku. Chudší vrstvy obyvatelstva, které se vyznačovaly negramotností, se postupně začaly přidávat k protestantismu, který jim nabízel nový pohled na náboženství a možnost volby. Protestanti umožnili širokým vrstvám přečíst si Bibli v rodném jazyce, otevřeli nové základní školy a položili základní kámen slovinského jazyka. Toto období rozděluje reformační vlny na dva směry. Šlechticko-měšťanský směr, jehož hlavním představitelem se stal Primož Trubar, a druhý selsko-plebejský směr, který mimo jiné požadoval i reformu společenského uspořádání. Jak již bylo zmíněno, slovinská reformace přinesla velký význam v oblastech jazyka, literatury a národní otázky. Slovinština byla prosazena jako jazyk bohoslužeb a do stejného období, tedy do 16. století, se datují i základy slovinštiny spisovné. Reformace na slovinském území trvala přibližně 100 let až do počátku 17. století, tedy období vrcholného protestantismu, kdy habsburská monarchie zahájila „protiútok“ v podobě protireformace a rekatolizace, jejíž počátek se datuje do období vlády Ferdinanda Štýrského, který byl v nemalé míře ve svém konání podporován jezuiti. V tomto období dochází k postupnému vymýcení protestantismu ve velkých městech a současně s tím se většina obyvatel navrácí k vyznávání katolické víry. Vyznávání protestantské víry je následně až do vydání tolerančního patentu Josefem II. na slovinském území zakázáno.

Tato bakalářská práce s názvem *Protestantismus ve Slovinsku včera a dnes* představuje komplexní pohled na dějiny slovinského národa od počátku 16. století až do současnosti. Hlavní důraz je pak kladen především na období raného novověku, který byl v celé Evropě charakterizován převratnými nábožensko-politickými změnami v podobě tzv. reformace a protestantismu a který ovlivnil i následující události v období osvícenství až do 19. století. Dalším cílem této bakalářské práce je tedy vytvoření komplexní představy o postavení protestantismu v současném Slovinsku.

První část bakalářské práce se zaměřuje na původní kořeny protestantského hnutí na území dnešního Slovinska, tedy na období reformace, a ve svém obsahu se tak vrací do minulosti a zasahuje až do 16. století. V této části se práce věnuje především vysvětlení hlavních pojmů a

stručné historii reformace a pokračuje dále se zdůrazněním hlavních proměn během baroka a osvícenství až do 19. století. Pro vytvoření mnohem ucelenějšího obrazu jsou do této části také vloženy kapitoly připomínající důležité historické události související se slovinským územím, které ať už ve větší míře či pouze okrajově ovlivnily reformační a protireformační proces. Druhá část nás potom zavádí do současnosti a z pohledu protestantismu si všímá dnešních nejvýznamnějších aktivit této církve a jejich reflexe ve společnosti. Zároveň jsou ve druhé části zmíněny stěžejní proměny v postavení protestantů ve Slovinsku ve 20. století s ohledem na některé důležité společenské a politické transformace v zemi a v neposlední řadě také vývoj vztahů s ostatními církvemi.

Závěr bakalářské práce pak krátce nastiňuje vývoj protestantismu v Čechách, aby bylo možné učinit určité srovnání. Důraz je kladen zejména na vznik a fungování Jednoty bratrské, jakožto nejznámějšího zástupce protestantské církve na našem území a dále pak také na nejvýznamnější osobnosti českého protestantismu a jejich literární činnost od počátku vzniku. Velice stručně se zde objeví také zmínka o novodobé historii a současné situace českého protestantismu.

1 Protestantismus

Pojem protestantismus označuje veškeré církve, sekty a náboženské skupiny, které se svou podstatou odvolávají na proces reformace v 16. století. Tyto protestantské skupiny odmítají (ve jménu křesťanské svobody) nároky kladené římskokatolickou církví, aby právě římskokatolická církev byla jedinou, která může reprezentovat legitimní podobu křesťanství. První známky protestantismu lze pozorovat již v pozdním 16. a 17. století, ovšem faktem zůstává, že svého významu dosahuje až později v osvícenském osmnáctém století.¹ Co je skutečnou podstatou protestantismu? Protestantské hnutí vyjadřuje teologickou, náboženskou a kulturní pospolitost reformačních církví, sekt a náboženských skupin proti katolicismu.² Rozlišujeme sedm hlavních skupin protestantismu, kterými jsou:

- luteránství, jehož původ spadá do wittenberské reformace Martina Luthera
- kalvinismus (jinak také reformovaný protestantismus) vztahující se ke švýcarské reformaci Jana Kalvína, Ulrycha Zwingliho a Martina Bucera
- anglikanismus, který vznikl tím způsobem, když se v roce 1534 anglický král Jindřich VIII. zřekl papeže³
- malé církve vzniklé v reformačním období jako např. Schwenkfeldští, Mennonité a Unitáři, stejně jako později vzniklé středověké reformní skupiny (valdenští a Jednota bratrská)
- protestantská svobodná společenství anglosaského světa (independenti, baptisté, kvakeři a metodisté)
- nové sekty ovlivněné probuzeneckým hnutím 18. a 19. století (armáda spásy) a unionované církve vzniklé na počátku 19. století na území Německa splynutím luteránských a reformovaných církví na základě politických motivů
- četné tzv. „mladé církve“ typické pro země třetího a čtvrtého světa, které vznikly na základě vnějších misijních snah a které se od 60. let 20. století snaží vyvinout vlastní teologickou a nábožensko-kulturní identitu.⁴

¹ Křesťanství: Protestantismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/protestantismus/>

² Na rozdíl od tzv. „sebepochopení“ římskokatolické církve, která je právně a hierarchicky vyznačována papežským primátem a církevním právem.

³ Zřeknutí se papeže konstituovalo samotnou Church of England.

⁴ Křesťanství: Protestantismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/protestantismus/>

V roce 1529, když se konal říšský sněm ve Špýru, byly nejdůležitějším předmětem jednání nábožensko – politické spory, které doslova otřásly, následkem reformace, Svatou říší římskou. A právě s tímto sněmem je poprvé spojován pojem protestantismus. Několik říšských knížat a měst, kteří se vyznačovali sympatiemi k reformačnímu hnutí, vzneslo tzv. Protestatio (Protest) namířený proti starověrecké většině říšských stavů, ve kterém hájili právo na svobodu svědomí.

Tato starověrecká většina potlačovala veškeré možné reformy v církvi, teologii i politickém životě a přiznávala nositelům římskokatolické církve monopol na vykládání křesťanských tradic. Z tohoto důvodu se autoři Protestatia rozhodli zasáhnout a povstat, když hlásali, že každý jednotlivý křesťan není žádným způsobem odpovědný církevní hierarchii, ať již ve víře či způsobu života, a že je svým jednáním a svědomím odpovědný jedině samotnému Bohu. Po skončení špýrského sněmu byl výraz protestantismus používán pouze zarytými odpůrci reformace. Zpočátku byli za protestanty označováni pouze příslušníci luterské strany, ovšem v období uzavření Vestfálského míru v roce 1648 bylo označení rozšířeno i na ostatní reformované, což mělo zásadní význam pro další vývoj jak v Německu, tak i například v Anglii. Obecně můžeme říci, že od 17. století se pojmem protestantismus označovalo vše, co představovalo určitým způsobem protiklad k římskokatolické církvi. Jádrem tohoto „všeho“ bylo nadřazení Písma nad církevní tradici, odmítání vazeb mezi Božím zjevením a jakýmikoliv pozemskými institucemi, ospravedlnění hříšníků pouze Boží milostí, právo na svobodné náboženské sdružování zbožného lidu a relativně velká samostatnost jednotlivých obcí. Jak již bylo zmiňováno výše, svůj pravý význam protestantismus získal až v době osvícenství, jehož nábožensko-kulturní debaty vyryly hluboký zářez do dějin protestantského hnutí. Osvícenci tak učinili z protestantismu pojem, který se stal podstatou teorie moderního křesťanství. Původní snahy reformátorů tak byly vtěleny do osvícenských ideálů svobody. Protestanti zdůrazňovali právo každého jedince na kritiku církve a na reformu křesťanské tradice, odmítali institucionalismus. Podle nich patřily k pozitivním náboženským ideálům autonomie, svoboda, emancipace a svědomí. Protestantští osvícenští teologové stavěli církevní dogmatiku teprve až za účinné etické křesťanství, podle kterého pravé křesťanství spočívá v aktivní lásce k bližnímu. Současně také ztotožňovali protestantské hnutí s autonomní vědeckou a vzdělávací kulturou, která je postavena na principech svobody myšlení, otevřenosti a kritiky.

1.1 Katolíci versus protestanti

Pokud jsme si v předcházející kapitole vysvětlili, co je to protestantismus a jak vznikl, bylo by vhodné ještě stručně nastínit základní rozdíly od klasického katolického vyznání.

Protestanti⁵ tvoří v české populaci pouze asi 1 % celé populace, a proto většina lidí si pod pojmem církev a křesťanské vyznání představí právě církev katolickou. Pravdou zůstává fakt, že až do období bitvy na Bílé hoře byly české země převážně zeměmi protestantskými, ovšem prohra způsobila, že se protestanti museli ze země buď vystěhovat, nebo odejít od protestantismu a přistoupit na víru svého panovníka. Mnozí samozřejmě vyznávali víru dál, vychovávali v protestantské víře i své děti, ovšem to vše pouze v tajnosti. Protestantské církve byly opět povoleny až vydáním Tolerančního patentu Josefem II. v roce 1781 (viz dále). Přesto ke skutečnému zrovnoprávnění církví v Čechách došlo až po vzniku první republiky v roce 1918.⁶

Jaké jsou tedy hlavní rozdíly evangelického křesťanství a katolického vyznání? Na úvod je nutné připomenout, že obě vyznání spadají do modelu křesťanského života, pouze se jedná o dvě odlišné větve, které se vytvořily v průběhu dějin. V několika ohledech jsou obě tyto větve shodné či velmi podobné, ovšem rozdíly přece jenom existují.

Katolické vyznání se předně opírá o církevní autoritu, která je garancí pravdivosti a správnosti. V katolickém pojetí je církev v podstatě jakýmsi prostředníkem mezi člověkem a Bohem, a pokud tedy sám člověk věří učení biskupů a papeže, má naději na spasení. Evangelická církev, na rozdíl od katolické, buduje víru založenou na více osobním vztahu člověka a Boha, kdy věřící člověk je před Bohem zodpovědný sám za sebe. Na rozdíl od výše řečeného, člověk není spasen na základě své poslušnosti církvi, ale jednoduše svou vlastní vírou v Boží milost.

Druhou oblastí, ve které existují značné rozdíly, je autorita bible. Zatímco katolíci se opírají o bibli ale zároveň také o starou církevní tradici, evangelická církev považuje bibli za jedinou autoritu, ke které již není nutné přidávat žádné další tradice v podobě úcty ke svatým, autority biskupů či způsob slavení večeře Páně. Evangelíci takovéto tradice považují za zbytečné, nedůležité, a proto je odmítají.

⁵ Slovo protestant má v dnešní češtině již přibližně stejný význam jako slovo evangelík, tedy křesťan, který se hlásí ke středověké reformaci.

⁶ Katolík nebo protestant? *Studentské křesťanské hnutí Olomouc* [online]. © 2011 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.skholomouc.cz/clanky/149-katolik-nebo-protestant>

Odlíšnosti lze pozorovat také v pojetí samotné církve. Co se týče katolické tradice, ta vzniká „od shora dolů“, tedy od apoštolů až po jejich nástupce – biskupy. Biskupové jsou, jak již bylo řečeno výše, zárukou pravdivosti a neomylnosti. V případě protestantismu je tomu naopak, neboť církev očekává působení Ducha svatého „zdola“, proto tedy vzniká tam, kde se věřící shromáždí. Právě ze svého středu pak také volí své kazatele a pastýře, přičemž nejvyšší slovo má stále slovo Boží, nikoli nějaký úřad.

Závěrem lze konstatovat, že protestantská církev netvoří jednotnou organizaci jako církev katolická (přestože rozdíly mezi jednotlivými „odnožemi“ protestantské církve jsou zcela minimální), která sebe samu chápe jako jedinou pokračovatelku Kristovy církve. Ostatní křesťané jsou v jejích očích pouhým odloučeným společenstvím, kterému by sama ani nepřiznala status církve.⁷

2 Reformace

2.1 Počátky reformace – teoretický základ⁸

Proces reformace začínající v polovině 16. století byl prvotním podnětem pro transformaci středověkého národa Slovinců na národ evropský v pravém slova smyslu. Musíme ovšem mít na paměti, že tento proces trval několik století⁹, a sama reformace ještě samotný národ vytvořit nemohla. To, že proces formování slovinského národa začal právě reformací, má své duchovně – historické a religiózně podložené důvody. Na první pohled lze usuzovat, že krátké trvání reformačního období přineslo spíše neúspěchy, nelze však tvrdit, že by nezanechalo žádné hlubší stopy. Právě naopak. Tyto střípky se objevily později ve změněné podobě, takže bylo těžké je přiřadit právě k procesu reformace, přesto je nutné je v duchovní historii Slovinců respektovat. Již od počátku se totiž projevovaly takové efekty slovinského protestantismu, které směřovaly právě k vytvoření nového slovinského společenství, konkrétně tedy slovinského národa v pravém významu tohoto slova. Na druhou stranu nemůžeme tvrdit, že to byla pouze reformace, která umožnila vývoj slovinského národa tímto směrem. Sehrála jistě svoji významnou roli, ovšem stejně tak spousta jiných faktorů. Vedle hospodářské, politické a sociální stránky, která vytvořila pouze rámec pro formování Slovinců jako národa, to byla především feudálně – teritoriální rozdrobenost celého území a jeho

⁷ Katolík nebo protestant? *Studentské křesťanské hnutí Olomouc* [online]. © 2011 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.skholomouc.cz/clanky/149-katolik-nebo-protestant>

⁸ Tato kapitola je zpracována podle: KOS, Janko. *Slovinci in Evropa*. Ljubljana: Študentska založba, 2007. Str. 45-50.

⁹ I přesto, že po ukončení reformačního období se tento proces zdánlivě zastavil, opět naplno propuknul v době osvícenství.

kompletní decentralizace, se kterou souvisela i heterogenost jazyková, která se hrála svoji roli při přetváření lidu v národ, neboť umožnění úspěšného vybudování slovinského národa bylo především otázkou centralizace. Proto se za počátek reformační iniciativy považuje vše podstatné, co se událo ve 14. a 15. století a především pak na přelomu 15. a 16. století. Neboť právě tyto události, charakteristické svojí homogenizační silou, vedly k většímu sjednocení a centralizaci slovinského území. Jednalo se zejména o spojování feudálních zemí se slovinskou většinou pod společnou vládou a dále také vytvoření městského centra, které kromě správně - politické role zastávalo i centrální roli kulturní a církevní.

Proces spojování území ve větší celek byl přisouzen rodu Habsburků, kterým již ve 13. století náležela řada držav v Kraňsku a okolních zemích. Do konce 15. století se podařilo tyto země rozšířit a scelit tak, že byly sice formálně součástí Svaté říše římské, avšak již ne formálně rozdrobené. Země a zemské stavy byly tak již závislé na společném vládcu země a právě díky tomu se konečně staly členy společného teritoriálně, správně a politicky jednotného světa. Habsburkové tak dali feudálně rozdrobenému slovinskému území vnitřní jednotnost, stabilitu a jasné vymezení, na jejichž základu mohla reformace postavit svoji historickou činnost. Podobný směr byl zaznamenán v 15. století, kdy se na slovinském území začala formovat první města, neboť bez nich by pro Slovincce nebylo možné vytvořit národ. Zemským centrem se tak postupným vývojem stala Lublaň. Přetvoření Lublaně ve světské a církevní centrum napomohlo v roce 1462 založení prvního biskupství, čímž se Lublaň stala nositelem vyšší církevní moci a rozhodujícím článkem pro vnitřní diferenciaci, bez které by slovinský lid nemohl přerůst v národ. Do Lublaně, do té doby z větší části osídlené Němci, začaly proudit davy přistěhovalců zpočátku nižších vrstev obyvatelstva, později i zámožnějších řemeslníků a obchodníků a nakonec i do vzdělané městské třídy, ze které se jedinci dále přesouvali do pozic na městských úřadech, soudnictví či vyššího duchovenstva. Lublaň se sice tímto procesem nestala ryze slovinským městem, ovšem podíl Slovinců se v průběhu patnáctého století značně navýšil.¹⁰

Všechny výše zmiňované události byly ovšem pouze „materiálním“ podkladem pro vytvoření budoucího slovinského národa. Pro vytvoření kompletního obrazu je nutné zmínit ještě další dvě události. První byly turecké útoky odehrávající se v 15. a 16. století, které ve své podstatě spojily slovinské sedláky v povědomí hrozícího nebezpečí ve starosti o obranu. Následkem tohoto stavu bylo vytvoření vědomí o diferenciaci světa jako takového a vzájemné

¹⁰ V této fázi je nutné zmínit, že zmiňovaný vývoj nemohl začít v jiném městě, než právě v Lublani, neboť v ostatních potenciálních kandidátech (Celovec, Gorica) byl podíl neslovinského obyvatelstva ještě mnohem vyšší.

provázanosti jeho částí a vrstev. Zároveň uvědomění si těchto rozdílů vedlo v myslích Slovinců ke zvyšování povědomí o diferencovanosti vlastního společenského světa a jeho rozdílnosti od toho ostatního. Druhou událostí byla selská povstání ve Slovinsku. Tato povstání opět, stejně jako turecké útoky, posilovala povědomí o spojitosti Slovinců a zároveň o závislosti na císařské moci a městech, u nichž hledali pomoc, a také o komplikovaných vztazích se šlechtou. Není možné říci, že toto spojování vedlo ke sjednocení Slovinců na úroveň národa, neboť mnohdy uzavírali spojenectví s německy osídleným venkovem.

Všechny zmiňované historické fáze a úrovně se staly podmínkou role, kterou v duchovní historii sehrála reformace. Tyto podklady sehrály svoji významnou úlohu, ovšem celkově byly doplněny až činností protestantů, kteří přinesli první impulzy pro vývoj slovinského lidu v národ. Tyto předpoklady mohly být v té době využity pouze takovým duchovním konceptem, který se výrazně odlišoval od tradičního středověkého katolictví a který nesl označení luteránský protestantismus. Nebylo možné, aby podklady byly využity nikým jiným, než právě luteránstvím tak, jak ho definoval Luther (nikoli kalvinismem či zwinglianizem).

2.2 Hlavní myšlenka luteránského protestantismu

Nauka o ospravedlnění jedině vírou v podstatě znamenala, že Luther si jako základ křesťanské existence vytyčil víru samotnou, ne skutek. Z této myšlenky vyplýval zcela nový pohled nejen na problém křesťanského života, ale také na roli jazyka ve vztahu člověka k Bohu, světu a sobě samému. Luther ve svých dílech popsal tento vztah pomocí několika formulací nacházejících se již u sv. Pavla, ale na druhou stranu s typicky novověkým obsahem – poměr mezi vírou a skutky je podle něj poměrem jednoduše mezi vnitřní a vnější skutečností. A právě tuto interpretaci lze nazvat metafyzický obrat Lutherovy teologie.¹¹ Luther tak povýšil evropský subjekt v novověké historii na vnitřní „já“, tedy na psychickou a uvědomělou bytost, na rozdíl od anticko-středověkého pojetí „duše“. Podle Lutherova učení je křesťanova jistota odůvodněna pouze vírou, jakožto aktem vlastní subjektivity. Víra je božím darem. Lutherova subjektivita je pouhým čistým nitrem a sama sobě se objevuje jako něco skutečného pouze ve formě jazyka, konkrétně tedy jazyka mateřského. Slovo již v tomto významu nabývá více vrstev, je tedy zároveň myšlenkové, emocionálně výrazné a citově přímé. Luther z těchto všech výše uvedených důvodů určil domácímú slovu čestné ústřední

¹¹ Lutherem takto vytyčený rozdíl mezi vírou, která jediná dává člověku jistotu, že tento bude účastníkem Kristova zvěstování, a skutky, které jsou pro tento účel naprosto nepodstatné, byl o dalších sto let později definován na filozofické úrovni Descartem. V Lutherově případě se jedná o definici pomocí teologických pojmů, v Descartově v jazyce filozofie.

místo, a to nejen ke čtení Písma svatého, ale také v bohoslužbě a každodenní religiózní praxi.¹²

3 Luteránský protestantismus ve Slovinsku¹³

Jak již bylo řečeno výše, v centru luteránské nauky stál vždy požadavek, že k ospravedlnění v božích očích je potřebná pouze víra, ne dobré skutky. Právě tímto požadavkem se základ křesťanské víry posunul do oblasti nitra, kde je jediným rozhodujícím kritériem víry Bible svatá a jediným spojovacím mostem mezi věřícím a Bohem se stalo slovo zapsané v Bibli a nikoliv, jako v případě katolické víry, viditelná znamení, dobré skutky či symboly. Výše popsaný vztah mezi Bohem a věřícím tak byl transformován na „náboženství slova“ a aby takové náboženství mohlo fungovat, bylo zapotřebí jazyka, kterému věřící rozumí a cítí ho, tedy jazyka mateřského. Toto byla novinka, kterou luteránství přineslo do Slovinska. Slovinská luteránská činnost měla své centrum v Lublani, čímž bylo město tedy potvrzeno jako centrum a ústřední město slovinského území. Slovinští protestantští vůdcové v čele s Primožem Trubarem vytvořili svojí činností a existencí první elitu slovinského původu a jazyka s tím, že právě tato elita vzešla z prostého slovinského lidu a pozvedla se a vyčlenila nad tuto úroveň. Právě touto událostí vznikla první možnost, aby se Slovinci diferencovali na různých úrovních, stupních vzdělání a sociálních pozicích, což se stalo zároveň podmínkou pro vznik Slovinců jako národa. Význam protestantů je zřejmý, neboť právě oni byli prvními Slovinci, kteří se sice vzdělali v zahraničním prostředí, ovšem nezůstali v cizině, nýbrž se vrátili a stali se tak první slovinskou elitou.

Reformační snahy ve Slovinsku měly i další sociální následky, které je možné spojit s přeměnou slovinského lidu na úroveň národa. Reformace byla podporována i německy hovořící šlechtou, ať již nižší či vyšší, a částí měšťanstva, neboť velká většina venkovské šlechty německého původu byla protestantská. Tito lidé většinou kromě němčiny částečně ovládali i slovinský jazyk, a jejich podpora tak byla zdůvodňována touto částečnou dvojjazyčností. Novým jevem se tak stala slovinská měšťská vrstva, která se vyzdvihla nad obyčejnost slovinských obyvatel předměstí, drobných řemeslníků a obchodníků. Přestože tato vrstva nebyla tak početná, přinášela do společnosti sociální rozdílnost, která rozštěpila původní homogenitu a tím tedy rozdíl mezi lidem a něčím, co by ho mělo přesahovat a zároveň pojímat, tedy národem.

¹² KOS, Janko. *Slovinci in Evropa*. Ljubljana: Študentska založba, 2007. Str. 52-53.

¹³ Tato kapitola je zpracována podle: KOS, Janko. *Slovinci in Evropa*. Ljubljana: Študentska založba, 2007. Str. 54-60.

Protestantismus ve Slovinsku měl ovšem také svoji negativní stránku, která se v konečném důsledku ukázala být jakousi Achillovou patou. Protestantismus se dotkl především obyvatelstva ve městech a částečně na venkově, ovšem tito obyvatelé tvořili pouze malou menšinu. Slovinští sedláci například přijali novou víru pouze v těch případech, kdy jim to bylo nařízeno od jejich německy hovořících šlechtických pánů. Zbylá většina se k protestantismu stavěla spíše lhostejně, neutrálně či dokonce nenávislně, neboť si od tohoto směru neslibovala žádné zlepšení svého společenského postavení a žádnou podporu svých sociálních požadavků. Dle Lutherova učení musí být totiž poddaný ve všem pokorný moci, i přesto, že ho tato moc utiskuje, pronásleduje a nespravedlivě trestá, což, pokud porovnáme s katolictvím, byl přístup mnohem přísnější a bezohlednější. Sociální ohledy ovšem nebyly tou jedinou překážkou, proč se protestantismus nemohl rozšířit mezi Slovinci. V nižších vrstvách obyvatelstva, které na druhou stranu byly opravdu blízké měšťanům protestantským, panoval vyslovený odpor k tomuto učení, a to zejména proto, že víra Slovinců se již několik století opírala o uctívání Marie a světců, což ovšem protestantismus odmítal. K oblíbenosti nepřispěl dále ani fakt, že protestanti ve své podstatě opovrhovali, a to způsobem typickým pro vzdělanou elitu vůči prostému lidu, náboženským zápalem.

Neúspěch protestantismu se ovšem vztahuje i na duchovně – historickou úroveň. Po téměř devíti stoletích katolického vyznání byli Slovinci vystaveni něčemu neznámému, novému, co se pro země nacházející se mezi Středozeím a Alpami jevílo jako nevhodné a cizí. Protestantismus byl temný, nenázný, přísný, bez otevřenosti pro smutek a radost, pro hřích a odpuštění, i když s odpustky. Trubar jakožto jeho přední představitel odsuzoval křížové cesty, stavění kostelů, již zmiňované uctívání Marie a světců. Tento postoj se pro evropskou polohu Slovinců zdál příliš severský a především v rozporu s duchem, kterého přijali již před několika stoletími.

Z výše uvedených skutečností jasně vyplývá, že protestantismus byl odsouzen k neúspěchu již od svého počátku. Úspěch by byl zaručen pravděpodobně pouze v případě, kdyby jej šlechta, jakožto hlavní podpůrce, zaváděla mezi slovinské obyvatele organizovanou silou, která by byla v souladu s jejich teritoriálními právy. Na druhou stranu již od počátku byli slovinští protestanti přesvědčeni, že vládce země sám pochopí oprávněnost reformačního hnutí a umožní její šíření (pokud by bylo třeba i její násilné zavádění). V jejich povědomí byl i tzv. augsburský náboženský mír z roku 1555, který požadoval, aby vládce rozhodoval o víře svých poddaných, a to na základě moci jemu svěřené od Boha. Tento mír tak v podstatě mluvil ve prospěch nové víry, a jelikož nad slovinským územím drželi moc Habsburkové, bylo

v podstatě dané rozhodnutí závislé na tom, pro jakou stranu víry se více rozhodnou. Slovinští protestanti tak doufali, že se Habsburkové rozhodnou na území vnitřního Rakouska vydat směrem protestantské víry a že se tedy rozhodnou pro reformaci.¹⁴ Následné rozhodnutí Habsburků pro katolickou víru a protireformaci nadobro zničil protestantskou víru ve Slovinsku.

V rámci procesu protireformace se po roce 1590 museli ze slovinských měst vystěhovat všichni protestantští kazatelé, měšťané a za několik let i šlechticové. Většinou se jednalo o vystěhovalce německého původu. Důležité ovšem bylo, že toto vystěhování nebylo násilné a nebylo spojováno s inkvizicí ani rozsudky smrti a vyhnanci mohli dokonce rozprodat své nemovitosti a majetek si vzít sebou. Co však bylo důležité pro osud slovinského protestantismu, byl fakt, že mezi vyhnanci byl i malý počet Slovinců. Tím, že tato skupina odešla ze země, nezůstal zde nikdo, kdo by mohl být považován za dědice slovinské protestantské církve a kdo by pokračoval v její bohoslužebné a literární činnosti. Předchozí údaj ovšem rozhodně neznamená, že na domácí půdě nezůstal žádný odkaz po slovinských protestantech. Přestože protireformační hnutí zničilo v podstatě protestantskou církevní organizaci, vyhnalo i její nezapálenější věřící a donutilo ostatní vrátit se zpět ke katolickému vyznání, v určité skromné formě zachovala i její jazykovou a literární tradici, ze které i v průběhu 17. a 18. století vycházeli i nadále početnější katoličtí spisovatelé.

3.1 Reformace na slovinském území¹⁵

Reformní hnutí bylo zahájeno v roce 1517 vystoupením Martina Luthera a jako takové sklidilo velký ohlas i v rakouských alpských zemích. V naprosté většině se jednalo o skromné umírněné projevy luteránství, jehož stoupenci byli především z řad měšťanstva a části šlechty, pouze v některých částech bylo možné zpozorovat projevy radikálnější odnože švýcarského reformátora Ulrycha Zwingliho. Ať tak či onak, obě skupiny lákala především myšlenka tzv. „chudé církve“, což v praxi znamenalo oddělení duchovních představitelů od církevního majetku. Tato myšlenka našla své pozitivní ohlasy i u části venkovského obyvatelstva, neboť pokud by byla církev zbavena majetku, znamenalo by to i zbavení se poplatků, které museli církvi odvádět všichni věřící.

¹⁴ Jejich víra navíc byla podpořena faktem, že několik vladářů z habsburského rodu bylo v tu dobu protestantismu nakloněno, nebo alespoň byli v období neutrální víry.

¹⁵ Tato kapitola je zpracována na základě podkladů z knihy: RYCHLÍK, J.; TONKOVÁ, M.; HLADKÝ, L. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny s.r.o., 2011. Str. 70 – 72.

Pokud se zaměříme na oblast osídlenou Slovinci, tak již v dvacátých letech 16. století se na tomto území začaly objevovat první spisy kritizující a odsuzující rozmařilost tehdejší církve a zároveň odmítající určitá dogmata. Existovalo několik hlavních center reformačního hnutí. V Terstu působil umírněný, humanisticky orientovaný biskup Bonomo, jehož dílo se vyznačuje blízkostí k protestantismu. Z Terstu se humanistické ideály pak šířily dále do Korutan a do Kraňska. Již v roce 1526 byl pak ustanoven první evangelický farář ve Villachu, města ležícího v blízkosti nově ustanoveného centra luterské reformace Klagenfurtu, kde bylo zřízeno dokonce první evangelické gymnázium.

Největších úspěchů dosáhlo reformní hnutí v oblasti Kraňska. V roce 1525 získalo hnutí mnoho nadšených příznivců zejména v Lublani. Jeho hlavním šířitelem se stal Primož Trubar (dále viz *Primož Trubar*). Již od čtyřicátých let se Lublaň stala centrem celého kraňského luterství a výhradně protestantským městem, ve kterém bylo v roce 1563 otevřeno latinské evangelické gymnázium. Luterství se šířilo až neuvěřitelně rychle, což dokládá i fakt, že na přelomu padesátých a šedesátých let 16. století se k němu hlásila již většina měšťanstva i šlechty a v letech sedmdesátých byla většina kraňských měst zcela v rukou protestantů.

Reformační hnutí mělo pro slovinský národ význam ani ne tak z hlediska náboženského jako spíše národního a kulturního. Luterské hnutí kladlo důraz zejména na vedení bohoslužeb v mateřském jazyce, což jinými slovy znamenalo i nutnost přeložit Bibli (ale i jiné liturgické, teologické a naučné spisy) do národních jazyků. Samozřejmě tomuto kroku muselo nutně předcházet vytvoření určité ucelené formy jazyka. Je tedy zřejmé, že reformace položila základy slovinského spisovného jazyka i přesto, že samotný spisovný slovinský jazyk byl kodifikován až mnohem později.¹⁶

Následující kapitola přibližuje jednu z hlavních postav slovinského protestantského hnutí Primože Trubara.

3.2 Primož Trubar

Primož Trubar se obdobně jako Mistr Jan Hus stal přední postavou slovinského reformního protestantského hnutí v 16. století. Při svých studiích získal hluboké teologické a humanistické znalosti a dobře se seznámil s učením předních švýcarských a německých reformátorů. Sám je považován za otce slovinské literatury, díky čemuž také získal přezdívku „otec slovinského literárního jazyka“, neboť právě jeho díla napomohla k vytváření ucelené podoby slovinského

¹⁶ Zajímavostí je i fakt, že v souvislosti s reformací na slovinském území se poprvé objevuje pojem „Slovinec“.

jazyka, který se prostřednictvím jeho děl postupně rozšiřoval mezi tehdejší veřejnost, a také vymezila a definovala národní identitu Slovinců, která zůstala v podstatě neměnná až do 19. století. Jedním z jeho největších přínosů byly překlady církevních textů do slovinského jazyka, čímž pomohl zpřístupnit náboženství tehdejšímu obyvatelstvu.

Primož Trubar se narodil pravděpodobně v roce 1508¹⁷ v malé vsi Rašica na Doleňsku. Jako mladý chlapec již ve svých dvanácti letech odešel z domova, aby mohl získat vzdělání. Studia započal v Rijece, kde strávil jeden rok, a poté odešel na dva roky do Salzburku, kde získal základní vzdělání v oblastech gramatiky, dialektiky, rétoriky a také německého jazyka. Když dosáhl věku devatenácti let, byla mu terstským biskupem Pietrem Bonomem přiřazena farnost Loka v Zidanem mostu. Na podzim roku 1527 vyslal Bonomo Trubara na studia do Vídně, kde ovšem díky blížící se osmanské hrozbě strávil pouhé dva roky. Když se v roce 1529 vrátil z Vídně do Terstu, stal se kazatelem v minoritském kostele. O rok později byl biskupem vysvěcen na kněze a stal se vikářem farnosti Sv. Martina v Lašku. V roce 1536 odešel do Lublaně, kde působil jako diecézní vikář a kázal ve slovinštině a němčině. Přestože ve svých kázáních odkazoval zejména na švýcarské reformátory Henricha Bullingera a Konrada Pelikana, zároveň bránil dogmata Martina Luthera. Protože jeho radikální názory a kázání byly v rozporu s požadavky a představami guvernéra provincie Nikoly Juršiče, hrozila mu ztráta svobody a pobyt ve vězení. Své útočiště opět našel zpátky v Terstu pod záštitou biskupa Bonoma.¹⁸

Ve čtyřicátých letech 16. století se v Lublani kolem Matiji Klombnera začala formovat první protestantská skupina. Zpočátku šířili lublaňští protestanti svoji víru a knihy v němčině. Ke konci čtyřicátých let byl Trubar nucen uprchnout a vydal se do Německa, kde přestoupil na luteránskou víru. V Německu strávil několik let a v té době působil jako kazatel například v Norimberku či Rothenburgu. Jak již bylo řečeno dříve (viz kapitola *Protestantismus*) základem celého reformního učení bylo odmítání ideového dogmatismu a zneužívání politického a hospodářského postavení. Protestanté chtěli, aby Písmo svaté znal a uměl vyložit každý obyčejný křesťan bez pomoci kněze. Proto bylo potřeba, aby biblické texty nezůstávaly pouze v latině, ale aby bylo umožněno všem věřícím si tyto texty přečíst ve svém rodném jazyce. Důraz na užívání rodného jazyka v knihách se stalo pro tehdejší severo-slovinské obyvatelstvo, kterému se většinou nedostávalo žádného vzdělání a bylo zaostalé, velice důležité. Právě Trubar začal usilovat o to, aby se i jeho ngramotní spoluobčané, kteří

¹⁷ Přesné datum Trubarova narození není možné určit, neboť v té době ještě neexistovaly křestní registry.

¹⁸ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 32.

jazyk používali pouze v mluvené podobě, stali vykladači Písma svatého. V roce 1550 tak vydal v Německu své dvě první tištěné knihy ve slovinském jazyce inspirovaném svým rodným krajem na Doleňsku a v okolí Lublaně – *Abecedarij* a *Katekizem*. *Abecedarij* byl jakýsi slabikář a učebnice slovinského jazyka, *Katekizem* obsahoval základy věrouky v rodném jazyce. Kromě těchto dvou výše zmiňovaných knih napsal a vydal v následujících letech několik dalších, zejména bohoslužebných knih. Současně s psaním svých knih pracoval dlouhých 22 let na překladu Nového zákona. Jazyk, kterým Trubar psal své knihy, nazval „slouenski jezig“¹⁹ a lid, který tento jazyk užíval, nazval jako „Slouence“. Právě touto cestou položil Primož Trubar základy prvního slovinského literárního jazyka.²⁰

Trubar se v roce 1561 vrátil z Německa do vlasti, konkrétně opět do Lublaně, kde se stal superintendantem, neboli vrchním správcem, místní protestantské církve slovanského jazyka. Později ve svém díle nazvaném *Cerkovna ordninga* vypracoval dokonce konkrétní organizační řád této církve, ve které svoji pozornost věnoval také rozvoji základních škol, jež by podle Trubara měly být vystavěny při každé faře a kde by měli děti učit vzdělanci především čtení a psaní v rodném (v té době slovanském, dnes slovinském) jazyce.²¹

3.2.1 Primož Trubar a jeho přechod k protestantismu

V polovině 16. století neexistovala ve Slovinsku v podstatě žádná vybudovaná infrastruktura, ať už politická, či církevně-právní, ekonomická, sociální nebo kulturně-sociální, která by nějakým způsobem vyžadovala jednotnost literatury ve slovinském jazyce. Podnět tedy musel přijít z naprosto jiného zdroje, konkrétně tedy jediného zdroje, který byl pro takový úkol vhodný – z principu Lutherovy teologie tak, jak jej sám Luther rozvinul ve svých wittenberských přednáškách mezi léty 1513 – 1518. Podnět, který slovinská literatura přijala z Lutherovy teologie, je možný sledovat již v raném Trubarově díle. Trubar vydal první knihu v roce 1550, tedy v době, kdy mu bylo již více než čtyřicet let, což znamená, že až do této doby (konkrétně do roku 1548, kdy odešel na studie do Německa) byla jeho církevně-jazyková praxe založena na tradičních římskokatolických základech ovšem s tím, že kázal ve slovinštině, modlil se s věřícími slovinské modlitby a vykonával bohoslužby, které

¹⁹ „Slouenski jezig“ ve významu slovanský.

²⁰ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 33.

²¹ Jak již bylo řečeno výše, jazyk, který Trubar využíval při svém psaní, nazval jako jazyk slouenski, ve významu slovanský. Později, v průběhu 18. století až do začátku století devatenáctého, začalo docházet k postupnému procesu uvědomělé jazykové a etnické (národní) integrace. Do té doby znamenalo slovo Sloven ve slovinském prostředí „obecně Slovan“ a také „příslušník národa žijícího v jižních částech Alp“. Ovšem na přelomu 18. a 19. století přejali Slovinci ze sousedních jihoslovanských jazyků výraz *Slaven* k označení obecně slovanské identity a termín *Sloven* se tak stal označením úzké národní identity, stejně jako slovenski jezik, který byl ve svém „novém“ významu chápán pouze jako jazyk Slovinců.

umožňovaly církevní zpěv v lidovém jazyce. Všechny tyto činnosti prozatím nevyžadovaly vytvoření spisovného jazyka a literatury. Přesto se Trubar vedle této praxe začal v rámci působení u terstského biskupa Bonoma přiklánět stále více k protestantismu.²²

Nyní si provedeme malou analýzu jeho přechodu k protestantismu. První letmé dojmy o protestantismu vstřebal pravděpodobně při svém pobytu v Salcburku, kde se seznámil s německým luteránským hnutím. Tyto střípky ovšem nebyly nijak rozhodující pro jeho teologické smýšlení. Dalším milníkem se tak stalo seznámení se spisy Erasma Rotterdamského, především s dílem *Parafráze*, kde narazil na Erasmovu myšlenku, že Písmo svaté by mělo být dostupné všem, i nevzdělaným laikům, a proto by mělo být přeloženo do lidových jazyků. Stejná myšlenka se objevuje i v Erasmově překladu Nového zákona z roku 1516. Také toto dílo nebylo Trubarovi cizí, neboť jej v úvodu svého díla pocházejícího z roku 1557 *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta* parafrázoval, cituji: „Zcela rozhodně se straním těch, kteří nechtějí, aby laikové četli Písmo svaté v jazyce lidu ... Přál bych si, aby všechny ženy četly evangelium, aby četly Pavlovy dopisy. Ať jsou přeloženy do všech jazyků tak, aby je četli a rozuměli jim ne jen Skoti a Irové, ale i Turci a Saraceni... Ať o tom zpívá tu sedlák u pluhu, tak tkadlec u svých nití, ať si pocestný usnadní cestovní trápení těmito příběhy! Měl by z nich vycházet každý křesťanský rozhovor: neboť nařízením jsme přibližně tak jako každodenní rozhovory...“²³ Ovšem doba, která uplynula od setkání s Erasmovými texty až po rozhodnutí pro slovinskou literaturu, byla téměř dvacet let, což znamená, že rozhodující podnět Trubar nezískal od Erasma. Skutečný podnět pro literaturu v mateřském jazyce přišel okolo roku 1530 a vycházel z luteránské teologie, především z její nauky „sola fide“.²⁴ Ovšem samotného psaní ve slovinštině se chopil až po svém návratu z Německa, tedy relativně pozdě, ovšem je nasnadě říci, že jeho činům předcházela pravděpodobně pečlivá příprava, která sahala právě do počátku třicátých let.

3.2.2 Trubarovi nástupci

Na veškeré výše uvedené snahy Primože Trubára navázali jeho následovníci, jmenovitě například Adam Bohorič, který v latině napsal a vydal gramatiku slovinského jazyka *Arcticae horulae*, a Jurij Dalmatin, který se zasloužil o dokončení překladu Bible. V následujících odstavcích si dva nejvýznamnější nástupce stručně představíme.

²² KOS, Janko. *Duhovna zgodovina slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996. Str. 64-65.

²³ KOS, Janko. *Duhovna zgodovina slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996. Str. 67.

²⁴ Sola fide (z latiny, překlad *pouze* či *pouhou vírou*) je pojmem, který tvoří základ protestantského učení. Jeho podstatou je idea, že člověk v božích očích ospravedlněn pouhým vztahem své víry k Bohu a nikoli tím, co koná.

Jurij Dalmatin

Významným pokračovatelem myšlenek Primože Trubara byl protestantský teolog a spisovatel pocházející z chudých poměrů, který se narodil v roce 1547 v Kršku. Až do svých osmnácti let studoval přímo v Kršku u Adama Bohoriče, pod jehož vedením přijal myšlenky protestantismu. V následujících letech studoval ve městech Wirtembergu a Bebenhausenu blízko Tübingenu. V roce 1566 nastoupil na tübingenskou univerzitu, kde v roce 1569 ukončil jak bakalářský, tak i magisterský stupeň. Svoji závěrečnou magisterskou práci s názvem *De Catholica et catholicis Disputatio* vydal o tři roky později. V červenci roku 1574 se stal vedoucím stavovské školy a každých pět až šest let vykonával církevní obřady ve městě Kacenštajn (dnešní Begunje). Jeho oddanost Bohoričovým a Trubarovým myšlenkám a protestantské smýšlení mu v roce 1580 přinesly členství v první oficiální kraňské protestantské radě.²⁵

Největší Dalmatinův přínos v dějinách slovinského protestantismu bylo dokončení překladu Starého a Nového zákona do slovinštiny. Tento přínos nebyl pouze náboženský, ale především byl tímto činem postaven knižní základ pro slovinský jazyk. První výtisky byly tištěny v lublaňské tiskárně, ovšem ne na dlouho, neboť markantní odpor lublaňského arcibiskupství proti vydávání Bible ve slovinském jazyce nakonec způsobil, že bylo nutné najít jiné vydavatelství. Tímto místem se stalo město Wittenberg, kde byl překlad Bible vydán v roce 1584. Dalmatinova Bible byla také na základě výjimky sjednané biskupem Tomažem Hrenem uchráněna hromadnému pálení děl na hranici v době protireformace.²⁶

Adam Bohorič

Adam Bohorič patří k dalším významným Trubarovým nástupcům. Narodil se v roce 1520 v městečku Brestanica nedaleko Krška. Mezi léty 1551 až 1563, po studiích ve Wittenbergu, vedl svou vlastní školu v Kršku a o dva roky později se stal ředitelem odborných škol v Lublani, které vedl až do svého odchodu do důchodu v roce 1582. Na konci 16. století, konkrétně v roce 1598, byl pak Bohorič vyhnán ze své vlasti na žádost Františka Ferdinanda d'Este a ještě téhož roku v Německu zemřel.

Co se týče Bohoričova přínosu ke slovinskému jazyku a literatuře, ten byl značný a neměl by být proto opomíjen. K jeho stěžejním dílům patří *Arcticae horulae succisivae de*

²⁵ Dalmatin Jurij. *Slovenski Biografski Leksikon* [online]. 2011 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:0343/VIEW/>

²⁶ Tamtéž.

*latinocarniolana literatura*²⁷, které bylo vydáno v roce 1584, tedy ve stejném roce jako výše zmiňovaný Dalmatinův překlad Bible. V úvodu tohoto díla vystupuje na obranu slovinského jazyka proti němčině a prohlašuje ho za člena velké rodiny slovanských jazyků. Bohorič také stanovil spřežkový pravopis místního jazyka, tzv. bohoričici, který byl v nezměněné podobě užíván až do čtyřicátých let 19. století.²⁸ Jak již bylo zmiňováno výše u Jurije Dalmatina, v období protireformace bylo mnoho protestantských knih zničeno. Výjimku získala pouze Dalmatinova Bible a právě tak Bohoričova gramatika, která se navíc dočkala nového vydání v letech 1715 a 1758.²⁹

4 Historické pozadí – 16. století

Abychom lépe pochopili problematiku reformního období na slovinském území, je nutné nahlédnout do historických událostí, které se současně s reformací odehrávaly a které, ať už výrazně, nebo jen okrajově reformační procesy ovlivňovaly. Následující podkapitoly tak poskytují přehled těch nejvýznamnějších historických událostí šestnáctého století, tedy událostí, které byly zaznamenány na vnitřním rakouském území a byly velice důležité pro další vývoj dnešního Slovinska.

4.1 Dějiny vnitřních rakouských zemí³⁰

Je všeobecně známo, že Habsburkové si zvykli na svoji nadvládu, a proto veškeré podrobené země pokládali za svůj majetek a taky s nimi podle toho zacházeli a podle libosti daná území přerozdělovali svým dětem a jiným příbuzným s tím, že je po určité době opět sjednocovali zpátky. Tak tomu bylo i za vlády Ferdinanda I., který svá území rozdělil mezi své tři syny. Vlady nad dnešním Slovinskem (tehdy oblast Štýrska, Korutan a Kraňska) se ujal nejmladší Ferdinandův syn Karel. Jádrem tohoto celku se stala dvě vévodství – štýrské a korutanské, někdy také označované jako Vnitřní Rakousy (Innerösterreich). Karel již od počátku počítal s možností, že dané rozdělení se může stát trvalým, a proto začal přetvářet podobu území podle svých představ. Chtěl, aby území vytvořila jeden velký celek, ovšem s tím, že pro jednotlivé země zachoval jejich již dříve zavedené stavovské instituce, tedy v případě Korutan

²⁷ V českém překladu *Volné zimní hodiny latinsko-kraňské gramatiky*.

²⁸ HLADKÝ, L. *Slovinsko: stručná historie států*. Praha: Libri, 2010. Str. 33-34.

²⁹ CEFERIN, Aleksandra. Slovenian lands in 16th century: Humanism, reformation, uprisings, wars and plagues. *Webzine Sloveniana* [online]. 28.7.2004 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: http://www.thezaurus.com/?/webzine/slovenian_lands_in_16th_century/

³⁰ Tato kapitola je zpracována na základě dat a informací podle: RYCHLÍK, J.; TONKOVÁ, M.; HLADKÝ, L. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny s.r.o., 2011. Str. 72-74.

v Klagenfurtu a v případě Kraňska v Lublani. Vyjma toho věnoval velkou pozornost budování nového hlavního města svých držav, které nazval Štýrský Hradec (dnešní Graz).

Za vlády Karla Štýrského existovaly dva závažné problémy, které Karel musel řešit po celou dobu své vlády. Jednalo se o otázku reformace (resp. protireformace) a otázku obrany proti mocným Turkům. Karel byl již od narození silným katolíkem a k otázce protireformace přistupoval velmi důrazně. V roce 1573 přizval do Štýrského Hradce řád jezuitů, neboť si byl vědom faktu, že právě jezuité hrají významnou úlohu při procesu rekatolizace. Jezuité zanedlouho začali budovat síť vlastních škol a založili také přímo ve Štýrském Hradci katolickou univerzitu. V té samé době Karel vydal nová nařízení namířená proti cizím kazatelům. Ovšem jeho radost netrvala dlouho, neboť právě turecká hrozba přinutila Karla jeho radikální program zmírnit. Protestantské stavy uspořádaly v roce 1578 sjezd ve městě Bruck nad Murou, kde požadovaly především záruky v otázce náboženské svobody a vytvořily nový organizační systém pro evangelickou církev ve vnitrorakouských zemích.³¹ Karel si byl vědom, že tato situace by mohla vyústit v něco závažnějšího, a ustoupil. Pro protestanty tento ústupek znamenal následující: svobodné vyznání protestantské víry a nerušenou činnost čtyř evangelických gymnázií v Klagenfurtu, Lublani, Štýrském Hradci a Judenburgu. Na druhou stranu protestanti slíbili, že nebudou nijak vystupovat proti katolíkům. Protestanti považovali tento sněm za své vítězství, ovšem jejich nadšení netrvalo příliš dlouho. I když v roce 1580 zvolili za svého superintendanta na trůn Primože Trubara, přestože byl vypovězen, museli již v několika následujících letech začít čelit vlně protireformace.

5 Období protireformace³²

Proces protireformace, někdy také nazýván jako katolická reformace, je termín, který je využíván pro označení reakce římskokatolické církve na protestantské reformační snahy a především učení Martina Luthera. Počátek protireformace je datován ke konci 16. století, vrcholné období pak v nastupující éře baroka a doznívání ve století osmnáctém.

Výrazný zlom, který přetřel poklidné, nábožensky tolerantní období, nastal v roce 1590 po smrti Karla Štýrského, kdy se k moci ve Vnitřním Rakousku dostal Ferdinand II. Habsburský, který byl zapřisáhlým katolíkem vychovaným na jezuitské koleji ve Štýrském Hradci. Poradcem ve věcech protireformačního procesu se Ferdinandovi stal humanisticky vzdělaný

³¹ Nový organizační systém byl navržen takto: v čele obcí měla být volená církevní rada s předsedajícím superintendantem.

³² Tato kapitola čerpá z dat a informací podle: RYCHLÍK, J.; TONKOVÁ, M.; HLADKÝ, L. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny s.r.o., 2011. Str. 76-79.

biskup Georg Stobaeus, který byl také velkým odpůrcem protestantismu. Právě tento biskup vytvořil koncepci boje proti kacířům, na základě které měly být veškeré úřady svěřovány pouze do rukou katolíkům, nekatoličtí kazatelé a učitelé měli být vypovězeni ze země, evangelické školy uzavřeny a protestantské chrámy navraceny zpět do rukou katolíkům. Již v roce 1598 zakázal Ferdinand jakékoliv protestantské bohoslužby na celém území Vnitřního Rakouska a ustanovil zvláštní jezuitské komisní skupiny, jejichž úkolem bylo vyhledávání a ničení veškerých protestantských knih a spisů. Ve stejném roce také jezuité založili v Klagenfurtu vlastní školu a obdobná situace se opakovala i ve Štýrsku, kde byli vypovězeni všichni protestantští duchovní z církevních šlechtických panství a následně i všichni měšťané a sedláci, kteří odmítli konvertovat zpět ke katolictví. Výsledkem tohoto obrovského tlaku byl fakt, že mnoho měšťanů se ze strachu vzdalo protestantství a vrátilo se k římskokatolickému vyznání, neboť v opačném případě jim hrozila pokuta, uvěznění či dokonce, jak již bylo zmiňováno výše, vypovězení ze země. V Kraňsku, kde evangelíci zastávali vysoké pozice, byl ihned po roce 1590 dosazen do čela katolický místodržící, ovšem ani tento čin příliš nepomohl, neboť i nadále měli v ostatních městských radách převahu evangelíci.

V roce 1597 byl do funkce lublaňského biskupa jmenován Tomaž Hren, který spolu s jezuitou zahájil ostrou fázi rekatolizace. Jako první počín založili kolej sv. Jakuba, která fungovala také jako vyšší škola. Ferdinand pokračoval ve vydávání nařízení týkajících se protestantů, postupně bylo zakázáno volit evangelíky do městských rad, veškerí evangeličtí starostové byli sesazeni, stejně jako úředníci a soudci. To vše vyvrcholilo v roce 1598, kdy byli z města vypovězeni všichni evangeličtí kazatelé a učitelé a zároveň bylo uzavřeno i lublaňské evangelické gymnázium. Jak již bylo zmíněno výše, byly ustanoveny zvláštní protireformační komise, které vyhledávaly a ničily protestantské knihy, za jejichž přechovávání hrozily obrovské pokuty či dokonce konfiskace majetku. V lednu roku 1601 byli komisí vyzváni všichni obyvatelé, aby přestoupili ke katolické víře. Ten, kdo odmítl, musel do šesti týdnů a tří dnů opustit zemi s tím, že nejprve museli zaplatit zvláštní daň ve výši 10% svého majetku. Situace byla opravdu velmi vyhrocená – sedláci na venkově se často setkávali s otevřeným násilím ze strany vojska. Uprchlíci nejčastěji odcházeli do německých zemí, ale také do zemí českých, Dolního Rakouska anebo Uher.

Evangelická šlechta zareagovala na tuto vážnou situaci v roce 1603, kdy svolala sjezd ve Štýrském Hradci, kde vypracovala a předložila petici se žádostí o potvrzení svobody víry, kterou následně předala Ferdinandovi. Ferdinand tuto petici odmítl, stejně jako následný protest evangelické šlechty podaný o rok později. Evangeličtí šlechtici tak byli zbaveni

přístupu k zemským úřadům, ovšem na rozdíl od městského a venkovského obyvatelstva nebyli vypovězeni ze země a navíc jako soukromé osoby mohli zůstat při svém náboženství.

Ferdinand se v roce 1619 stal císařem Svaté říše římské, přesídlil do Vídně, a poté, co potlačil povstání v Čechách,³³ vydal v roce 1628 nařízení, jímž definitivně zakázal vyznávání protestantské víry v rakouských a alpských zemích a nastolil období rekatolizace. Tento zákaz měl za následek, že během následujících několika let odešlo ze Štýrska, Kraňska a Korutan na 750 předních příslušníků významných protestantských rodin. Veškerý majetek těchto rodin byl po jejich odchodu zabaven a rozdělen katolické šlechtě, která po celou dobu reformace zůstala věrná své církvi, nebo věrným z řad měšťanstva, kteří císaři přislíbili náboženskou i politickou loajalitu. Mírová jednání o zakončení třicetileté války v roce 1648 se pro protestantské stavy vnitřních Rakous staly poslední kapkou naděje na vrácení náboženských svobod. Mezitím se k moci dostal Ferdinandův syn – Ferdinand III., který, co se týče náboženských otázek, byl umírněnější než jeho otec, přesto ani on ve svém rozhodnutí nepovolil a nehodlal slevit z představy katolicismu jako jediného povoleného náboženství. Během jeho vlády přicházely do Kraňska skupiny mnišských řádů, které zde zakládaly nové kláštery. Habsburský náboženský „monopol“ byl poté stvrzen v roce 1648 Vestfálským mírem, který dával Habsburkům právo upravit si ve svých dědičných zemích náboženské poměry dle vlastního uvážení, což jinými slovy znamenalo, že katolicismus byl potvrzen jako jediné povolené náboženství. V případě emigrantů byla vyhlášena amnestie, ovšem vrátit se mohli stejně pouze, pokud by přijali katolickou víru.

Pro protestanty znamenal katolický absolutismus jakési období temna, které trvalo ještě dalších 150 let, pro ostatní byl výsledkem procesu protireformace fakt, že se v průběhu následujících desítek let tiskla náboženská literatura opět pouze v latině a němčině a všichni lidé se vrátili zpět k římskokatolickému vyznání. Protestantismus se ze všech slovinských zemí uchoval pouze v Zámuří, které bylo součástí uherské části habsburské monarchie, neboť Habsburkové se neodvážili zrušit náboženský mír, který byl sjednán s uherskými stavy v roce 1606 ve Vídni a kterým se Habsburkové zavázali respektovat náboženskou svobodu protestantů v Uhrách.

V neposlední řadě je důležité zmínit fakt, že pokud bylo v prvních kapitolách uvedeno, že období reformace položilo základy pro rozvoj slovinského jazyka a literatury, na což

³³ České protestantské stavy se vzbouřily a odmítli uznat Ferdinandův nárok na český trůn a místo něho zvolili za krále Fridricha Falckého (přezdívaný „zimní král“). Ferdinand tak s Fridrichem musel o trůn bojovat, a přestože zbytky protestantů v alpských zemích doufaly, že Fridrich zvítězí, nestalo se tak. Ve slavné bitvě na Bílé hoře roku 1620 byl Fridrich poražen a na český trůn usedl Ferdinand.

navazovalo později v 19. století slovinské národní obrození, musíme to stejné paradoxně tvrdit i o období protireformace. Jezuité zakládající nové katolické školy, museli při své výuce náboženské literatury využívat velmi často místních nářečí. V případě Slovinců byla rekatolizace úspěšná, což lze dokumentovat na současném stavu, kdy se Slovinci ztotožnili s katolictvím, které převládá i v dnešní době na většině území. Pouze v Zámuří žijí dodnes protestantské skupiny obyvatelstva (viz *Vláda Josefa II. a toleranční patent*).

6 Historické pozadí – 17. a 18. století³⁴

6.1 Vnitřní rakouské země

Do roku 1618 je datován počátek třicetileté války. Štěstím pro vnitřní rakouské země byl fakt, že hlavní boje se odehrávaly mimo jejich území. Přestože můžeme tvrdit, že se třicetiletá válka Slovincům vyhnula, nemůžeme říci, že by na ně neměla žádný dopad. Všechny země vnitřního Rakouska musely snášet vysoké daňové zatížení, které válka přinášela. Pouze šlechtická a církevní půda byla od těchto daní osvobozena, proto největší tíhu nesly především selské vrstvy a často se stávalo, že propukly menší či větší selské vzpoury.

Za vlády Karla VI. bylo uskutečněno několik pokusů o zlepšení hospodářské situace. Především se Habsburkové snažili zlomit moc Benátek, které v té době byly námořní velmocí. To se Karlovi podařilo, když v roce 1717 prosadil svobodnou plavbu v Jaderském moři. Mezi léty 1740 a 1780 za vlády Marie Terezie byly navíc také odstraněny celní hranice, do té doby existující uvnitř monarchie mezi jednotlivými státy, což můžeme považovat za ekvivalent současného Evropského hospodářského prostoru.

Během období rozkvětu stále probíhaly občasně selské nepokoje, kdy sedláci svým protestem volali po „obnově starých zlatých pořádků“, tedy konkrétně omezení roboty a návratu k pouhé peněžní rentě. V roce 1713 došlo k většímu povstání v Přímoří následované povstáním v roce 1737 v Korutanech, tentokrát ovšem i s náboženským prvkem – nekatoličtí vzbouřenci vystoupili s požadavkem náboženské svobody. Karel ovšem nechal povstání nekompromisně potlačit a vůdce popravit.

³⁴ Tato kapitola je zpracována na základě dat a informací podle: RYCHLÍK, J.; TONKOVÁ, M.; HLADKÝ, L. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny s.r.o., 2011. Str. 80 – 86.

6.2 Reformy Marie Terezie

Tendence směřující k proměně zemí v pouhé provincie se naplno projeví za vlády Marie Terezie (1740 – 1780), která byla dcerou Karla VI. V době vlády Marie Terezie proběhlo několik kratších válek, jako například válka o rakouské dědictví či válka sedmiletá. Žádná z těchto válek ovšem opět nepostihla rakouské země. To, co naopak země zasáhlo velmi citelně, byly centralizační snahy, které se ještě více prohloubily v neúspěšné fázi války o rakouské dědictví v letech 1741 až 1742. Od konce čtyřicátých let došlo k rozhodujícím změnám na cestě k unifikaci celé říše, která se prozatím netýkala Uher. V roce 1748 byla vytvořena zvláštní provincie nazvaná Přímoří (slovensky Primorje, německy Küstenland), jejímž hlavním městem se stal Terst. Všechny české a rakouské země pak byly fakticky spojeny o rok později, kdy pro ně byl zřízen nejvyšší společný správní a finanční úřad ve Vídni, který byl později přejmenován na Českorakouskou dvorskou kancelář. V roce 1778 vydala Marie Terezie tzv. robotní patent pro Korutany a Štýrsko, kterým se snažila vylepšit hospodářské poměry poddaných. Tímto patentem upravila počet robotních dní, které se od té doby vypočítávaly podle velikosti majetku a daňové povinnosti poddaných s tím, že byla stanovena maximální výměra, která činila tři dny v týdnu nebo 156 dní v roce.

Co se týče náboženské otázky, Marie Terezie byla velmi silnou katoličkou, přesto v oblasti církevní politiky byla ochotná podřídit se potřebám státu. Jednalo se především o otázku diecézních hranic, které se podle ní měly překrývat s hranicemi států tak, aby žádná země nepodléhala biskupovi v jiném státě. Ve vztahu k tajným nekatolíkům zaujala velmi přísný postoj stejný jako její otec, ovšem postupem času na rady svých poradců zaujala postoj poněkud umírněnější. Tento umírněnější postoj spočíval v tom, že přikázala úřadům, aby na vlastní pěst po tajných nekatolících nepátrali, ale naopak se tvářili, jakoby v zemi žádní nebyli.

6.3 Vláda Josefa II. a toleranční patent

Reformní hnutí pokračovalo i za vlády nejstaršího syna Marie Terezie Josefa II., který byl po smrti svého otce Františka Štěpána Lotrinského jmenován římským císařem a stal se také spoluvladařem své matky.

Zásadní změnou, která provázela období vlády Josefa II., bylo vydání tzv. tolerančního patentu v roce 1781, což znamenalo obrovský krok především pro protestanty, kteří se po dlouhá léta museli skrývat. Toleranční patent umožnil ve všech zemích pod habsburskou nadvládou vyznávat jakékoli náboženství. V té době se jednalo zejména o příslušníky

evangelického augšpurského vyznání (luterány), reformované církve (kalvinisté) a nesjednocených Řeků (pravoslavní). Největší význam měl toleranční patent pro oblast Korutan, kde se po jeho vydání celých 14 000 osob přihlásilo k evangelické církvi, převážně Němců. V celé zemi pak následkem toho vzniklo celkem 23 evangelických modliteben. V ostatních zemích vnitřního Rakouska neměl toleranční patent takové ohlasy jako v Korutanech. Jako celek tedy zůstali Slovinci i nadále převážně katolíky s výjimkou obyvatel Zámuří. Stejně jako v dobách Marie Terezie i za Josefa II. měla být církev podřízena potřebám státu. Josef II. proto rozdělil hranice dvou biskupství – krckého a lavantského, kdy k lavantskému připojil celý velikovecký kraj, a zbytek Korutan připadl biskupství krckému. Obě nová biskupství byla podřízena nově zřízenému arcibiskupství ve Štýrském Hradci. Došlo zároveň ke zrušení mnoha klášterů a jejich peníze připadly náboženskému fondu, ze kterého dále plynuly prostředky na zřizování a placení nových farností. Na výchovu kněží z oblasti Korutan, Štýrska a Kraňska byl zřízen generální seminář ve Štýrském Hradci.

Co se stalo novinkou, bylo částečné zrovnoprávnění Židů, přestože se na území Slovinska jednalo pouze o změny velice minimální. Zákaz usídlování Židů zůstal stále v platnosti, ale Josef II. umožnil Židům navštěvovat alespoň tradiční výroční trhy ve velkých městech.³⁵ Židé, kteří žili na území Goricka a v Terstu naopak nikdy vyhnáni nebyli a Josef jim dokonce povolil usazovat se i mimo ghetto, kde doposud žili. Zároveň jim bylo umožněno věnovat se svobodně řemeslům a obchodu.

V českých zemích je Josef II. spojován především s patentem o zrušení nevolnictví. Ve vnitřních Rakousech takovýto patent vydán nebyl, neboť zde nevolnictví tak, jak bylo známé v české podobě, neexistovalo a poddaní rolníci si zachovali svoji svobodu. Jediné, co bylo završeno, bylo vydání robotního patentu v Kraňsku na základě vzoru Korutan a Štýrska. Závěrem bychom mohli konstatovat, že josefínské reformy ve své podstatě vytvořily z Korutan, Štýrska a Kraňska jednotný celek. Přesto nebyly ve vnitřních rakouských zemích vítány příliš nadšeně, zejména z pohledu místní šlechty, která v reformách spatřovala ohrožení svého postavení a výsad, a venkovského katolického obyvatelstva, které bylo pod tlakem duchovenstva taktéž s reformami nespokojeno.

³⁵ Povolení, aby se Židé mohli usadit na daném území, se vydávalo velmi zřídka a bylo vázáno na zvláštní povolení od samotného císaře.

7 Slovinské národní obrození

Následující kapitoly přibližují proces národního obrození ve Slovinsku. První část je věnována historickému pozadí a ve druhé části se práce již zaměřuje na konkrétní postavy a události národního obrození.

7.1 Počátky formování slovinského národa³⁶

Počátky formování slovinského národa tak, jak je znám dnes, mají své kořeny v 18. století, kdy na slovinském území (tehdy součástí habsburské monarchie) probíhala rozsáhlá modernizace státu a společnosti v rámci období tzv. osvícenského absolutismu a proces centralizace a modernizace, který byl zahájen za vlády Marie Terezie a za Josefa II., dále zesiloval. Jak již bylo řečeno, cílem Josefa II. bylo vytvoření moderního státu, jehož centrum bylo ve Vídni. Je zřejmé, že státní zřízení, které měl Josef II. v úmyslu vytvořit, se nemohlo obejít bez vertikálně organizovaného státního aparátu a jednotné řeči. V tomto případě tak bylo jasné, že úředním jazykem bude němčina, jakožto jazyk dvora a hlavního města Vídně. Z pohledu těchto reforem docházelo stále více k posilování němčiny a smazávání rozdílů mezi jednotlivými zeměmi vnitřního Rakouska. Tehdejší panovníci navíc byli ve svých rozhodnutích v této době silně ovlivněni názory tzv. merkantilismu³⁷ a na základě toho silně podporovali ekonomický rozvoj své říše.

Stát měl také zájem, jak jinak než z ekonomických důvodů, zvýšit kulturní a vzdělanostní úroveň prostého obyvatelstva. Velkým přínosem v této oblasti se stalo uzákonění základních škol, triviálek, v jihoalpských oblastech a navíc s výukou v mateřském jazyce. Triviálky začaly plně fungovat od přelomu 70. a 80. let a žáci se zde učili číst, psát a počítat. Problémem zůstávala podoba jazyka, ve kterém výuka probíhala. O organizaci školství se zasloužil především slovinský osvícenec Blaž Kumerdej, příslušník první generace obrozenců, který v roce 1773 vypracoval plán sítě škol spolu s jejich učební náplní. Právě Kumerdej prosazoval především výuku ve slovinském jazyce, který doporučoval jako první jazyk ještě předtím, než se žáci pustí do studia jazyků dalších. Problém však byl ten, že zpočátku byla podoba jazyka z důvodu nářečních i regionálních značně rozkolísaná. I přesto se postupem času začaly v tomto jazyce tisknout nejen učebnice, ale také lidové kalendáře a některá vládní nařízení.

³⁶ Tato kapitola čerpá z dat a informací podle: HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 38-39.

³⁷ Merkantilismus představoval zásadní obrat v ekonomickém myšlení, který vznikl na přelomu 16. a 17. století v období vzniku absolutistických monarchií. Podstata tohoto směru je založena na tzv. bohatství národů, které je podle merkantilistů dáno především zásobou drahých kovů v zemi pomocí vytváření nových a prohlubování již existujících obchodních vztahů.

Vedle hospodářského vzestupu měli Habsburkové velký zájem především na co největší politické a správní centralizaci svého státu a v souvislosti s tím bylo v roce 1784 vydáno zákonné nařízení, které ustanovovalo němčinu jako úřední jazyk v rámci celé monarchie. Němčina tak začala pronikat i na vyšší školy, kde původně vládla pouze latina, a společně s úřady a státní správou tak vytvořily jakýsi aparát, který v následujících letech sloužil jako nástroj postupující germanizace. V podstatě každý člověk, který měl záslusk na určité vyšší postavení, byl nucen k tomu, aby v široké praxi využíval němčinu.

Jestliže mluvíme o počátcích formování slovinského národa, nesmíme opomínat fakt, že ještě na přelomu 18. a 19. století bylo pro Slovany, kteří žili v oblasti jižních Alp, typické, že po stránce politické i správní zůstávali i nadále roztrženi na několik skupin a měli proto zažité striktní regionální vědomí, což se odráželo tak, že byli stále označováni jako Kraňci, Korutanci, Štýrci aj.

7.2 Snahy o jazykovou a národní jednotu Slovinců

Jak již bylo řečeno výše, germanizační tlaky se neustále zvyšovaly, především ve vzdělanějších vrstvách společnosti, což vyvolalo nelibost u některých skupin slovinských vzdělanců, především z řad nižšího katolického duchovenstva, kteří byli postupem času označeni za národní obrozence. Na druhou stranu právě uvolněná atmosféra, která vládla za Josefa II., umožnila, aby tito národní obrozenci započali se svojí činností, která vedla k vytvoření základů pro formování novodobého slovinského národa. Zmiňovaní vzdělanci, navazující na barokní tradice a částečně i na období reformace, věnovali zvýšenou pozornost studiu místních lidových jazyků, a to celé v duchu tehdejší osvícenské doby. Ve studiu těchto lidových jazyků spatřovali jakýsi klíč k odhalení „ducha národů“.³⁸ Již v roce 1768 vydal augustiniánský mnich Marko Pohlin v Lublani knihu, psanou tehdy ještě v německém jazyce, která se jmenovala *Die krainerische Grammatik*³⁹. Právě tato kniha je pokládána slovinskou historiografií za počátek národněuvědomovacího procesu Slovinců. Pohlin se domníval, že právě mluva, která se používá v oblasti Kraňska, konkrétně tedy v okolí Lublaně, je představitelem samostatného „kraňského“ jazyka, jenž se liší od mluvy v ostatních vnitřních rakouských zemích. Zatvrzele vystupoval proti odpůrcům, kteří tvrdili, že tento jazyk brzy zanikne, a v předmluvě své knihy nabádal k výuce tohoto jazyka na školách.⁴⁰

³⁸ V oblasti střední Evropy byl znakem národní individuality právě jazyk, kterým se jednotná etnika odlišovala.

³⁹ V překladu *Kraňská gramatika*.

⁴⁰ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 40.

Bohužel faktem zůstává, že Pohlinovo úsilí se zaměřovalo pouze na oblast Kraňska. Z pohledu celoslovinských snah byly významnější kroky zaznamenány až v případě Pohlinových následníků. Právě ti dospěli k závěru, že jazyk, jenž se užívá v celé jihoalpské oblasti, zůstával v podstatě ve svém jádru stále jedním a týmž jazykem, a to i přesto, že byl značně nářečně diferencován. S touto myšlenkou poprvé vystoupili korutanský jezuitský lingvista Ožbalt Gutsman či jeho kolega Janez Sigismund Valentin Popovič, který byl uznávaným rakouským filologem. Z pohledu vytváření společných norem spisovného jazyka se důležitým počinem stalo přeložení bible do místního, v té době ještě slovanského, jazyka. Tento počín je zásluhou okruhu učených jansenistů v čele s Jurijem Japeljem. Jansenisté byli stoupenci morálně velmi přísného teologického směru v rámci katolické církve, kteří výrazně vystupovali a kritizovali předchozí praxi jezuitů. Odsuzovali například i fyzickou likvidaci protestantských knih. Při svém překladu Písma, který trval téměř dvacet let, využívali svých zkušeností a poznatků slovinských reformistů z druhé poloviny 16. století. Svými lingvistickými argumenty dokázali přesvědčit ostatní, že jazyk užívaný v Kraňsku, Korutanech, Štýrsku a některých dalších oblastech, představuje jeden ucelený organický celek.⁴¹

Na přelomu 18. a 19. století se v Lublani vytvořila skupina osvícených učenců kolem bohatého mecenáše a podnikatele hraběte Žigy Zoise⁴², která se stala výrazným přínosem pro rozvoj vzdělanosti v oblasti Kraňska. V Zoisově skupině působil například básník a publicista Valentin Vodnik, jenž se vydal na novinářskou dráhu a byl prvním, kdo se snažil vydávat slovinským jazykem psané noviny nazvané *Lublanske novice*. Dalším neméně významným učencem byl dřívější důstojník dělostřelectva a matematik Jurij Vega, který se proslavil jako vynálezce logaritmických výpočetních tabulek. Historik a dramatik Anton Tomaž Linhart, který byl po otci českého původu, patřil také k významným členům Zoisova kruhu, který mezi léty 1788 – 1791 vydal dvoudílné stěžejní historické dílo *Pokus o dějiny Kraňska a ostatních zemí jižních Slovanů v Rakousku*. Přestože dílo obsahovalo pouze dějiny Slovanů do roku 814, jeho odborné argumentace doložily územní rozsah a jednotu místního slovanského národa, citují: „*Národ, který žije v jižní části rakouského území mezi Drávou a Jaderským mořem, přináleží k velké a významné pospolitosti Slovanů a svým jazykem a původem je jednou a touž lidskou větví, i když ho někdy – více historicky a ne zcela přesně – dělí na Kraňce a Vindy.*“⁴³

⁴¹ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 40-41.

⁴² Zois (1747 – 1819) byl napůl Slovinec po matce a napůl Ital po otci a zbohatl především z obchodu se železem, které bylo zpracováváno na jeho hutích v Korutanech a Kraňsku.

⁴³ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 42.

Slovinská historiografie pokládá tuto Linhartovu tezi o národní jednotě za nejvýznamnější kulturní počin konce 18. století. Linhart svým výrokem otevřel cestu k sebeuvědomování a integraci Slovinců do jednoho národa.

Probíhající proces uvědomování si vlastního jazyka a vlastní etnické příslušnosti na počátku 19. století vedlo postupně k používání společného národního jména Slovinci (slovinsky Slovenci) a k pojmenování řeči slovinský jazyk (slovenski jezik). Do té doby znamenalo ve slovinském prostředí slovo Sloven obecně Slovan, či také příslušník národa žijícího v jižních částech Alp. Ovšem na přelomu 18. a 19. století přejali Slovinci výraz Slaven k obecnému označení slovanské identity. Proces jazykovědného integračního úsilí se završil na počátku 19. století v díle významného vídeňského slavisty Jerneje Kopitara, který v roce 1808 sestavil dílo založené na kraňském centrálním nářečí, s přihlédnutím k jazykům používaných na ostatních slovinských územích, nazvané Gramatika slovanského jazyka v Kraňsku, Korutanech a Štýrsku. Díky tomuto dílu se vědomí o jazykové jednotě Slovinců začalo postupně šířit k mezinárodní veřejnosti.⁴⁴

Od počátku 19. století se začaly slovinské národní aktivity rozrůstat do podoby širšího národního hnutí, do kterého se postupně začaly přidávat i další skupiny obyvatelstva, zpočátku především z řad světské inteligence.

8 Slovinsko a toleranční patent Josefa II.⁴⁵

Tato kapitola se ještě jednou vrátí k období konce 18. století a zaměří se blíže na toleranční patent Josefa II. a jeho vliv na protestantismus ve Slovinsku.

Z vydání Tolerančního patentu v roce 1781, který také evangelíkům zaručoval svobodu vyznání, vyplývalo několik významných závěrů měnících do té doby trvající církevní poměry. V oblastech, kde žilo 100 rodin evangelického vyznání (příp. 500 jednotlivců), bylo od té doby možné postavit vlastní školu či modlitebnu, ovšem s určitými omezeními v podobě neexistence zvonění, zvonů, kostelních věží či veřejného (otevřeného) vchodu. Již o 2 roky později bylo na území Korutan registrováno na 13 120 evangelíků.⁴⁶ Pokud bychom toto číslo vztáhli na počet obyvatel, představoval podíl evangelíků necelých 5 %.

⁴⁴ HLADKÝ, L. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. Str. 42 -43.

⁴⁵ Kapitola vychází z knihy: Kerševan, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani 2006. 457 str. ISBN 86-7207-170-0.

⁴⁶ Zajímavostí v tomto směru je shodný poměr mužů a žen (6356, resp. 6764).

I přes jistou náboženskou svobodu nebylo vše tak úplně lehké. Ten, kdo se chtěl veřejně přihlásit za protestanta, se musel zapsat do zvláštního seznamu nekatolíků. Na slovinském území byla dokonce vytvořena tzv. dotazovací komise (dochovaná svědectví jsou z obce Podkloštr), před kterou předstupovali jednotliví evangelíci, kteří se chtěli přihlásit ke své víře. Komise všem těmto nekatolíkům pokládala 11 otázek, jež byly koncipovány tak, aby na základě odpovědí mohlo být prokázáno, že dotyčného mysl a vůle je skutečně oddána luteránství. Po zodpovězení zmiňovaných jedenácti otázek se příslušný duchovní komisař ještě snažil pod hrozbou Božích trestů dotazovaného zviklat. Pokud ani toto nepomohlo, byl takový člověk zapsán do seznamu nekatolíků.

Na základě zmiňovaných výsledků byl tedy nakonec vypracován podrobný seznam všech nekatolíků, kteří byli dále požádáni krajským úřadem ve Villachu o nahlášení konkrétního místa, kde budou vykonávat své náboženské obřady a kdo bude jejich hlavním duchovním. Zpočátku se této role duchovního ujal pastor Hagen z Arriachu, ovšem svůj úřad vykonával pouze krátce, neboť v té době existovalo nařízení, že žádný pastor nesmí v souvislosti s vykonáváním své práce cestovat mimo svoji vymezenou oblast působnosti. Jeho místo bylo tedy nutné obsadit, čehož se následně v roce 1783 ujal pastor Karl Friedrich Steinhauser, kterému kromě oblasti Podkloštrskem náleželi také věřící ze Zagorič. Ovšem zanedlouho začali i zagoričtí evangelisté požadovat svého vlastního pastora, samozřejmě takového, který by uměl slovinsky a mohl tak kázat v jejich rodném jazyce. Vlastního faráře však nikdy nedostali.

Evangelické bohoslužby v Zagoričích probíhaly zpočátku ve Vurjanově stodole, kde se věřící scházeli až do roku 1784. V tomto roce však podklošterský dvorní soudce používání této stodoly zakázal, a proto začali zagoričtí v témže roce se stavbou vlastní modlitebny přímo na Vurjanově pozemku.

I přes vydání Josefova tolerančního patentu se bohužel situace se slovinskými evangelíky nevyvíjela příliš klidně. Již od konce 18. století bylo mocnostmi v Klagenfurtu, Grazu, Vídni i Villachu postupně vydáváno na osmdesát nejrůznějších usnesení a výnosů tykajících se protestantů, které způsobily nemalý zmatek, ale co je nejdůležitější, dodaly spoustu nové moci nepřátelům protestantismu. Jedním z nejvýznamnějších nařízení pro protestanty bylo to z roku 1784, neboť po uplynutí tohoto roku již nebylo možné se veřejně přihlásit k luteránství jako předtím, a tedy ti, kteří po vydání tolerančního patentu vyčkávali s veřejným přiznáním, až jak se situace vyvine, pro ně bylo již pozdě. Ten, kdo si přál se k vyznání přihlásit, musel nejprve projít šestitýdenním školením (školícím kurzem) pod vedením katolického faráře, a pokud i

po uplynutí této doby z dotazování stále vyplývalo jeho přesvědčení a věrnost k luteránství, dostal tzv. přihlašovací lístek pro evangelického pastora.

Jedním z největších nepřátel evangelíků se ukázal být podklosterský dvorní soudce Anton pl. Aichenek. Soudce si většinu nařízení a patentů vykládal po svém, proto také na základě patentu o zákazu zákonných schůzek zakázal evangelické bohoslužby v Zagoričích. Tento zákaz byl odvolán po stížnosti Steinhausera u okresního úřadu, což lze být považováno za významný úspěch. Další klacek pod nohy místním evangelistům se Anton snažil hodit zákazem zpěvu při pochovávání nebožtíka.

Ovšem dvorní soudce nebyl jedinou překážkou. Brzy se objevily další problémy, především jazykové, neboť většina pastorů neovládala slovinštinu a věřící zase naopak nerozuměli kázáním vedeným v němčině. Proto se místním věřícím nelíbil ani fakt, že museli Steinhauserovi, který neuměl slovinsky, platit pro ně vysoký plat za výkon jeho funkce, který mu byl vyměřen. Byli ochotni platit pouze za obřady jako křest, svatbu či pohřeb. Tento spor byl natolik vyhrocen, že postupem času drželi zagoričtí luteráni bohoslužby sami, a to i o nedělích, kdy sloužil německy mši pastor Steihauser.⁴⁷

Jazykový spor trval několik desetiletí a bohužel pro slovinské evangelíky skončil vítězstvím němčiny. Přesto byla situace velice vyhrocená, a aby byly zmírněny následky tohoto nepříjemného sporu, snažili se někteří pastorové naučit alespoň nejnütnější základy slovinštiny. Sám Steinhauser se naučil pouze základy, takže mohl alespoň nouzově vykonávat určité úřední záležitosti, ale samotná kázání mu dělala stále dosti značné problémy. Zagoričtí protestanté jeho snahu oceňovali natolik, že se rozhodli si Steinhausera ponechat za svého pastora, ten se však v roce 1789 rozhodl v souvislosti se spory s Bleiburžany odstěhovat do jiné farnosti. Jeho nástupce, Matija Knopf se rovněž snažil, aby všechny obřady vedl v „kranjštině“, a pokud se ocitl v nesnázích, na pomoc mu přišel Jurij Vurjan, který ovládal jazyky oba,

Veškeré jazykové problémy, jak již bylo řečeno, měly několik hlavních příčin. Zmiňován byl fakt, že Zagoriče patřili do veskrze německé náboženské obce. K dalším nemálo významným faktorům patřil fakt, že neexistoval dostatek náboženských knih psaných slovinsky. Literatura, která se uchovala ještě z protireformačního období, byla veskrze ve vlastnictví soukromém, přičemž lidé ji nadále uchovávali v truhlách a používali je pouze během

⁴⁷ Důležité je si uvědomit, že kořeny sporu nelze hledat pouze v konzervativnosti slovinských protestantských věřících, ale svůj podíl na něm měl i fakt, že právě Zagoriče, které spadaly pod německý seniariát Arriach, byly jako jediné slovinské. Proto v podstatě neexistovali pastoři, kteří by ovládali slovinský jazyk.

soukromých náboženských obřadů ve svých domech. Tito se obávali svěřit své cenné knihy pastorům, kteří je označovali jako zastaralé a odporující novému směru luteránské církve. Proto byly roku 1790 k provádění náboženských obřadů pastorům k dispozici pouze čtyři slovinské bible, dva neúplné Nové zákony, dva výtisky žalmů, tři zpěvníky a dva katechizmy. Zároveň byla církev tak chudá, že neměla prostředky na pokrytí nákladů spojených s tiskem nových knih. Pastoři se postupně snažili žádat o pomoc bohaté mecenáše. Steihauserovi se dokonce podařilo získat od hraběte Ausbašského 82 zlatých na tisk slovinského Nového zákona. Než se však tisk uskutečnil, vystřídal ho ve funkci pastor Knopf, který za tyto peníze požadoval tisk katechizmu, neboť ho považoval za důležitější než Nový zákon. Ovšem fakt, že nemohli najít schopného překladatele, způsobil, že nakonec nebyl uskutečněn ani tento plán. Více štěstí se usmálo na jednotlivce. Již v roce 1784 se členu zagoričské církevní obce Peterovi Pinterovi podařilo na vlastní náklady vytisknout Dalmatinův slovinský modlitebník, a to v korutanském nářečí.

Německá evangelická církev si všimla, že jazykové problémy stále přetrvávají a není možné je řešit, proto se rozhodli začít s postupným poněmčováním zagoričské obce. Zagoričtí protestanti o tomto procesu nechtěli nic slyšet, proto se církevní představitelé zaměřili nejprve na děti. Ve škole se začala vyučovat věrouka v němčině, ovšem ani tento krok nepřinesl kýžené výsledky, neboť děti pod vlivem rodičů stále trvaly „na starém“. Protože byl slovinský konzervatismus stále založen na kořenech trvalého slovinského protestantismu z období protireformace, snažili se církevní hodnostáři svým způsobem „přivést lidi k rozumu“ prostřednictvím dlouhých, až sedmihodinových bohoslužeb vedených v němčině. Ovšem ani tyto snahy nezlomily vůli slovinských evangelíků, proto byly nadřizenými zrušeny v Zagoričích bohoslužby na dobu celého jednoho roku. Zagoričané si poradili po svém a vedli bohoslužby bez pomoci pastora sami dle náboženských zvyků – ve slovinštině.

Právě v té době se evangelický senior Gotthardt z Arriachu obrátil s žádostí o pomoc na moc světskou, neboť bylo jasné, že církevní hodnostáři nezaznamenali žádný úspěch. Zažádal tedy podklosterského dvorního soudce, aby ihned ukončil tento, podle něj „nebezpečný“ separatismus zagoričských protestantů, neboť není možné takovéto chování dále trpět a vystavovat tak evangelický náboženský život nemalému nebezpečí. Situace byla taková, že kázání se po vydání zákazu bohoslužeb ujal Jurij Mešnik, který na náboženských setkáních v Zagoričích a Sovčích nejenom že kázal ve slovinštině, ale také četl evangelia a modlitby ze slovinských knih a dokonce prováděl blahověstí a pohřební obřady. Na základě podnětu od Gotthardta tedy villašský okresní úřad nařídil podklosterskému dvornímu soudci, aby

podrobně zkontroloval slovinské protestantské knihy, které Mešnik používal, neboť bylo možné, že používal knihu, která patřila do zákazu císaře Josefa II. Pokud by toto tvrzení bylo prokázáno, mohl by být vyšší mocí vydán zákaz scházení se v Zagoričích a Sovčích.

Výše zmiňované opatření proti Mešnikovi silně pobouřilo slovinské protestanty a Gotthardt byl tak donucen osobně vrátit knihy a začít znovu od začátku se svým vyjednáváním se separatisty. Vyjednávání bylo nakonec úspěšné a po smrti hlavních aktérů opozice protestanti nakonec souhlasili s německou bohoslužbou ovšem s tou podmínkou, že jim bylo zachováno i právo vykonávat své bývalé soukromé náboženské schůzky, na kterých se mohli společně modlit a zpívat písně ve slovinštině.

8.1 Období po francouzské okupaci

Na počátku 19. století, konkrétně mezi léty 1812 – 1814, došlo ke krátkému francouzskému obsazení Korutan. Ovšem tato událost ani na ni navazující slovinské národní obrození nezanechaly na Slovincích v Zagoričích žádné stopy. Lidé zde si již navykli na německé bohoslužby a děti navštěvovaly německou výuku. Díky této německé věrouce byl v průběhu několika málo let odstraněn jakýsi „duch“ tajného slovinského protestantismu. Přesto ještě v polovině 19. století, pokud nebyl na nedělní bohoslužbě přítomen pastor, který obec navštěvoval pouze patnáctkrát do roka, bylo čteno z opisu slovinského překladu Postily.

Na přelomu století již byla většina náboženských knih v němčině a i německý duch pronikl postupně hluboko mezi slovinské protestantské věřící v zagoričské evangelické církevní obci, což znamenalo ústupek dvojjazyčnosti němčině. Vítězství němčiny ovšem přineslo i několik dalších problémů, během kterých se zagoričská církevní obec ocitla v krizi. Roku 1890 se dokonce rozhodla přijít kvůli dopravním problémům s Bleiburgem pod vilašskou evangelickou farnost, ovšem Villach této žádosti nechtěl vyhovět. Dodnes tak Zagoriče zůstali pod Bleiburgem. Dnes se Zagoriče sestávají z 22 domů. V přibližně deseti z nich ještě místní obyvatelé mluví slovinštinou a ze všech věřících se jedna třetina stále řadí k protestantům a dvě třetiny ke katolíkům. Roku 1899 zde dostal svoji vlastní kostelní věž místní evangelický kostel, kde se již více než 200 let každou neděli stále konají evangelické bohoslužby.

9 Reformovaná a evangelická církev v Lublani od poloviny 19. století

Následující kapitola opouští Zagoriče a bude se zabývat jinou oblastí, jež měla vliv na vývoj protestantismu ve Slovinsku – konkrétně tedy oblastí dnešního západního Slovinska a rakouské provincie Štýrska (viz *Slovinské Přímoří a rakouské Štýrsko*).

Protestantské církve Přímoří, Terstu a v Gorici byly přiřazeny právě do superintendentury⁴⁸ Štýrského Hradce (dnešní Graz). Přestože tyto církve byly povětšinou německé, určité procento zaujímali i slovinští věřící. Stejně jako v případě Zagoriče uvedeného v předchozí kapitole i zde lze zmínit fakt, že po vydání tolerančního patentu v roce 1781, se začaly skupiny protestantů organizovat také v Lublani, kam se postupem přestěhovali protestantští živnostníci a vojáci z Německa a Švýcarska. Vojenský personál byl v péči duchovního ze Sv. Ruperta u Villachu. Tito v Lublani žijící protestanti byli nábožensko-duchovně spjati s věřícími v Terstu. Městská správa v Lublani dokonce několikrát žádala o poskytnutí povolení o možnosti vykonávání pravidelných společných bohoslužeb, ale tyto prosby byly zamítnuty. Teprve až v roce 1845 získali protestanti augsburského a helvetského vyznání povolení, aby lublaňští protestanti mohli mít dvakrát ročně soukromou bohoslužbu s jedním z Terstu nebo Korutan přivolaným pastorem.⁴⁹

Dne 6. prosince 1848 vydala městská správa toto rozhodnutí: „*Nekatolíci se od teď nazývají evangelíci augsburského a helvetského vyznání, přestup z jednoho křesťanského vyznání na druhé je umožněno od osmnáctého roku života.*“⁵⁰

Protestanti získali 28. dubna 1850 dokonce povolení k založení **Evangelické církve v a v okolí Lublaně jako pobočky Terstu** a o pár měsíců později, v říjnu téhož roku, pak ministerstvo kultury vydalo povolení k založení **Evangelické církve v a v okolí Lublaně**. V roce 1851 nastoupil poprvé svoji funkci Ludwig Theodor Elze, který byl v dubnu nakonec zvolen prvním řádným duchovním. Vedle aktivit spojených s duchovní prací, se dále zabýval výzkumem historie protestantismu v Kraňsku. Na konci roku 1851 již měla náboženská obec 332 věřících.⁵¹ O rok později byl požehnán nově postavený kostel, v roce 1855 byla posvěcena nová škola a fara, jež byly obě postaveny pod vedením kurátora Gustava Hermanna jako přístavek ke kostelu. V roce 1866 se kvůli nepříjemným konfliktům v náboženské obci vzdal svého místa Theodor Elze, kterého nahradil Otto Schack z Hessenu.⁵²

⁴⁸ Superintendentura se používá jako označení pro úřad v metodistických a evangelických církvích, v jehož čele stojí vedoucí duchovní dané církve. Ve své podstatě se jedná o synonymum úřadu biskupa v jiných křesťanských církvích.

⁴⁹ Takováto veřejná bohoslužba se poprvé konala 12. října 1845. Dokonce se jí účastnilo několik katolíků.

⁵⁰ KERŠEVAN, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani 2006. 457 str. ISBN 86-7207-170-0.

⁵¹ V Lublani se jednalo o 228 věřících, dalších 104 připadlo venkovu.

⁵² KERŠEVAN, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani 2006. 457 str. ISBN 86-7207-170-0.

O historii evangelické církve v Lublani ve druhé polovině 19. století existuje pouze málo pramenů. Krátká zmínka se nachází v Evangelickém kalendáři z roku 1956, kde nepodepsaný autor upozorňuje na fakt, že během 2. světové války byl církevní archiv zničen, proto se dochovaly pouze stručné útržkovité historické údaje. Tento půlstránkový úryvek v kalendáři zmiňuje pouze několik stěžejních historických okamžiků. Uvádí zmínku o působení evangelického svazu, který měl na starosti udržování nedělní školy, od roku 1865 i školy řemeslné a od roku 1901 školy mateřské. Po 2. světové válce byla tato církev znárodněna až do roku 1954, kdy byly opět obnoveny pravidelné bohoslužby.⁵³

10 Protestantismus a protestantské církve ve Slovinsku dnes

Jak jsme již zmiňovali, výraz „protestantismus“ se váže k protestu pro reformaci zapálených zástupců na říšském sněmu ve Špýru z roku 1529 proti většinovému usnesení, které mělo znamenat zákaz pokračování reformy v církvi. Postupem času došlo ke změně jeho významu a dodnes se výraz používá jako souhrnný název pro ty církve a náboženská společenství, která vzešla z duchu reformace 16. století, konkrétně tedy mluvíme o církvích luteránské, kalvinistické, zwingliánské, anabaptistické i anglikánské. Zajímavé je, že samotné protestantské církve tento výraz zpravidla nezahrnují do svých oficiálních názvů, neboť název protestantismus je v pojmenování chápán jako příliš historický a příliš podmíněn určitými vnějšími orientacemi, proti kterým ve své podstatě protestuje. Z výše uvedeného vyplývá, že z důvodu, že výraz protestantismus není bezprostředně přivlastněn k názvu žádné církve či společenství, je možné ho volně užívat jako označení toho, co je společné různým křesťanským církvím mimo historické a doktrinní tradice.

Pokud se tedy v této bakalářské práci zabýváme protestantismem v Čechách a ve Slovinsku, mluvíme v první řadě o protestantismu, který je definován konfesní a organizační kontinuitou základních protestantských směrů z doby reformace v 16. století. Právě v tomto smyslu je protestantismus ve Slovinsku přítomen nejmasivněji a především díky Evangelikánské církvi augsburského vyznání, pokračuje církev až dodnes v tradicích nastavených obdobím evropské reformace 16. století. Když v roce 2002 probíhalo ve Slovinsku sčítání lidu, tak celých 20 000 obyvatel, tedy cca 1%, se přihlásilo k protestantismu, konkrétně tedy k již zmiňované Evangelikánské církvi augsburského vyznání. Přestože by se počet 20 tisíc obyvatel mohl zdát jako nepatrný, je nutné zmínit, že celých 20 % Slovinců odmítalo v otázce víry při sčítání lidu

⁵³ KERŠEVAN, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani 2006. 457 str. ISBN 86-7207-170-0.

odpovědět. Většina slovinských evangelíků je koncentrována v Zámuří, pár set jich je rozprostřeno po celém Slovinsku s největší hustotou okolo hlavního města Lublaně a Mariboru.⁵⁴

Pokud se podíváme na spojení s minulostí, má právě evangelikánská církev augsburského vyznání jako jediná nepřetržitou kontinuitu s protestantskou reformací 16. století. Evangelikánské obce přežily habsburskou katolickou protireformaci pouze v Zámuří, které náleželo Uhersku díky své bojovnosti a nebojácnosti postavit se silnějším habsburským vladařům a i s pomocí vojenského odporu vybojovat více práv. Obce se nevzdaly ani v průběhu 18. století, kdy byla silně potlačována jejich existence rušením farností, vysídlováním, příp. přesídlováním. Později získaly jistou míru volnosti vydáním tolerančního patentu Josefem II. v roce 1781. V ostatních částech Slovinska byla protestantská reformace potlačena společnými silami habsburského státního úsilí. Utajené protestantské skupiny se tolerančního patentu dočkaly pouze v Korutanech, kde se v okolí Podkloštru vytvořila náboženská obec – Zagoriče (viz *Slovinsko a toleranční patent Josefa II.*).

Evangelikánské církevní obce v Zámuří byly v době Rakouska, Rakouska-Uherska a později Království Jugoslávie začleněny do jiných evangelických církevních organizací. Zcela samostatnou se pak slovinská církevní obec stala teprve po 2. světové válce, a to především zásluhou první církevní ústavy z roku 1950 a svým bezprostředním zapojením do ***Světového luteránského svazu roku 1952.***⁵⁵ Dnes ve Slovinsku existuje 13 náboženských obcí, a to 11 v Zámuří, jedna v Lublani a jedna v Mariboru. V čele stojí již od roku 2003 biskup namísto dosavadního superintendanta.

V roce 1850 se také obnovila protestantská církevní obec také v Lublani s pobočkou v Celji a roku 1864 také v Mariboru. Členové této protestantské církve byli především německy hovořící přistěhovalci protestantské víry, ke kterým se později na počátku 20. století přidalo především ve Štýrsku dalších několik tisíc domácích německých obyvatel, kteří přešli v době hnutí Pryč od Říma z víry katolické na luteránskou.

Pokud nepočítáme několik stovek maďarských obyvatel kalvinistického vyznání v Zámuří, začínaly organizace ostatních protestantských církví a náboženských společenství úplně znova. První byla založena reemigranty ze západní Evropy a z USA, kteří v období mezi dvě světovými válkami převzali baptistické a letniční vyznání. Právě toto byl podnět k tomu, aby

⁵⁴ V těchto oblastech se povětšinou jedná o zámurskou „diasporu“.

⁵⁵ Toto zapojení je pravděpodobně jeden ze vzácných příkladů zapojení slovinské organizace přímo, bez jugoslávského rámce, do mezinárodní organizovanosti.

baptisté začali ve Slovinsku působit organizovaně od roku 1929, a to především mezi horníky v Trbovljích, a letniční od roku 1933 v Zámurí. Baptisté a letniční pak vidí své předchůdce ve Slovinsku především v anabaptistickém, novokřtěnském hnutí, které se právě v 16. století rozšířilo i do Slovinska jako součást tzv. lidové reformace, která se ovšem svojí podstatou nacházela vně luteránství, kalvinizmu a zwingliánství, jež byly rozšířené především u šlechty a měšťanů. Blízko tomuto směru byla také lidová náboženská hnutí známá jako skákači a štiptaři, kteří se svým pojetím ocitali na prahu mezi katolickou církví a organizovanými protestantskými církvemi, a právě z toho důvodu byly také ohroženou skupinou, která byla pronásledována a vykořisťována z obou stran. Ostatní křesťanská a náboženská společenství, která vznikla na konci 20. století a na počátku století jednadvacátého jsou dále už bez předchozí tradice ve Slovinsku a můžeme je tedy, ovšem opatrně s určitými podmínkami, zařadit k vlně tzv. neoprotestantismu.

Závěrem této kapitoly je nutné uvést určité shrnutí. Protestantské církve jakožto nositelky hlavních proudů protestantské tradice luteránství, kalvinizmu a anabaptizmu jsou bez debat součástí církevní organizovanosti křesťanství v Slovinsku, ale také církevní organizovanosti světové. I přes nízký počet členů, není možné jejich hlas v celkovém součtu zanedbávat, neboť právě Evangelikánská církev ve Slovinsku tak zajišťuje udržení dědictví a kontinuity. Slovinské protestantské církve by měly být obdivovány právě pro svoji trvanlivost a vytrvalost i v dnešní době, kdy dochází k neustálému opakování teze, které se snaží představit luteránství (potažmo protestantismus) jako proud veskrze severský, někdy dokonce germánský, a jako takový právě pro Slovince nevhodný. Ovšem takovéto teze neberou v potaz fakt, že protestantismus není pouze německé luteránství, ale původem švýcarsko-francouzský kalvinismus a že jedním z největších hlasatelů v boji o Lutherovo dědictví byl istrijský Matija Vlačič a jeden z proudů protestantismu – tzv. flacijánství, se i přes proces rekatolizace udržel právě v Korutanech. Protestantismus proto není možné vymezit geograficky.⁵⁶

⁵⁶ Stejný případ by platil pro římské katolictví či řecko-slovanské pravoslaví, neboť tyto jsou také rozšířeny v mnoha státech kulturně odlišných s různou historií.

11 Protestantismus a protestantské církve v Čechách dnes

Česká republika je po světě známá svým vysokým stupněm ateismu, přesto i zde můžeme najít protestantské církve navazující na tradiční reformační protestantismus 16. století. Obdobně jako další protestanti, i české církve odmítají svaté, katolické svátosti a kladou důraz především na Bibli. Ustáleným symbolem protestantských církví v Čechách je tradičně kalich. K největším a nejvýznamnějším protestantským církvím v Čechách patří Českobratrská církev evangelická, která vznikla roku 1918 sloučením církve luteránské a kalvínské církve, a dále Jednota bratrská, která je nejstarší protestantskou církví u nás a vznikala roku 1457, jež byla v českých zemích obnovena roku 1880 pod názvem Evangelická bratrská církev.

11.1 Jednota bratrská

Kořeny jednoty bratrské, jak již bylo řečeno výše, sahají již do 15. století, kdy se její úsilí zaměřilo především na udržení nejzákladnějších požadavků husitství při současném smíru s křesťanskou církví římskou.⁵⁷ Tyto snahy ovšem nebyly v souladu s radikalismem strany tábořské, která tak musela být vojensky a diplomaticky poražena. Kompromis nebyl namístě a strana podobojí se stávala stále rychleji terčem nespokojenosti, neboť mnozí v ní viděli zradu původního husitského požadavku, tedy poslušnost Božího slova před všemi ostatními autoritami. Vznikaly skupiny nespokojených, které toužily po obnově správného křesťanského života. Taková skupina vznikala pod záštitou Jana Rokycany, který se těšil funkci arcibiskupa církve podobojí. Rokycana si byl vědom úpadku církve a volal po nápravě. Skupina jeho věrných byla vedena Bratrem Řehořem, který byl posléze vůdcem vznikající Jednoty, a ve svých snahách utvrzena učením Petra Chelčického. Na podzim roku 1457 tato skupina odešla z Prahy do Kunvaldu, kde chtěli první Bratři uvést v život zcela novou představu o pravém křesťanství.

Vůdce vznikající Jednoty Bratr Řehoř udržoval mnoho významných styků a získával nové členy pro cestu Bratří. Na základě těchto rozšiřovacích snah se k bratrstvu přidaly zbytky táboritů, valdenských a dokonce i několik věšicích z blouzniveckých hnutí. I přesto, že se Jednota snažila ukrývat a vykonávat svoji činnost tiše a v utajení, vzbudila záhy nelibou pozornost. První vlna pronásledování členů Jednoty je proto datována již do období let 1460 – 1461, kdy Jiří z Poděbrad aspiroval na korunu římského krále a chtěl tak ukázat, že v jeho zemi nebude trpěno jakékoliv kacířské chování. Pronásledování ovšem samotné bratry

⁵⁷ Toto udržení dobrých vztahů bylo podmíněno vydáním basilejských kompaktát na koncilu roku 1436.

nikterak nezastrašilo, ale spíše je utvrdilo v myšlence, že se se svojí činností vydali tím správným směrem. V roce 1464 vydali Bratři jakési „stanovy“ svého řádu a základ své věrouky shrnuli slovy: „*Přede všemi věcmi nejprve o to jsme se svolili, abychom se spolu ve víře Pána Krista ostríhali a v spravedlnosti ustavovali, kteráž z Boha jest, v lásce přebývající, naději měli v Bohu živém.*“⁵⁸ O tři roky později proběhla další významná událost, kdy byli poprvé zvoleni v rámci nezávislé vlastní volby vlastní kněží. Prvními třemi kněžími Bratří se tak stali Matěj z Kunvaldu, Eliáš z Chřenovic a Tůma z Přelouče. Tento akt se dá považovat za dovršení osamostatnění se od církve podobojí a zároveň začátek nové a mnohem silnější vlny nepřátelství. Pronásledování trvalo až do smrti Jiřího z Poděbrad.

Jeho nástupce, Ladislav Jagellonský, nebyl v tak silném postavení a za jeho vlády tedy můžeme hovořit o relativním klidném působení Jednoty. Postupem času se k Jednotě přidávaly skupiny utrakvistů a roku 1480 přišla skupina německých valdenských, kteří vytvořili na Lanškrounsku a Fulnecku německou větev.

11.1.1 Období reformace a Jednota bratrská

V roce 1517 nastoupila v Německu Lutherova reformace, s níž Bratří navázali těsné styky. Pod vlivem reformace ustoupila Jednota z některých ze svých požadavků týkající se veřejné správy a umožnila také urozeným, aby se mohli stát členy.⁵⁹ Roku 1535 předložila Jednota návrh své konfese králi Ferdinandu I. Habsburskému, který v mezi čase usedl na český trůn. Přestože předložená konfese neměla žádný vliv na uznání Jednoty v českých zemích, významně pomohla styku s evropskou reformací a dočkala se i vlastního uznání od samotného Luthera.

Jednota se ale postupem času začala tříštit. Utrakvisté se pod vlivem německé reformace rozdělili na dva tábory – konzervativní staroutrakvisty a lutersky zaměřené novoutrakvisty. Navíc účast ve válce Šmalkadské znovu rozvířila vlnu krutého pronásledování Jednoty na celém území Čech. Vůdce Jan Augusta byl dopaden a uvězněn na dlouhých 16 let na Křivoklátě. Nově zvoleným představeným se stal Jan Blahoslav a činnost Jednoty se pod jeho vedením přesunula na Moravu.

Ke konci 16. století byla císařovi Maxmiliánovi opět předložena ke schválení Augsburská konfese. Její platnost však nebyla uznána, a proto došlo k vypracování konfese nová, tzv.

⁵⁸ Historie Jednoty bratrské. *Obnovená Jednota bratrská* [online]. © 2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

⁵⁹ Urození členové Jednoty však byli omezeni na svých právech – nesměli Jednotu zastupovat ani za ni jednat ve věcech víry.

Česká konfese, která byla sice přijata, ovšem s mnoha vyhýbavými sliby a v podstatě nikdy nebylo její uznání zákonně potvrzeno. Přesto můžeme říci, že konec 16. století prožila Jednota relativně klidně pod ochrannou silné utrakvistické církve.

Uznání České konfese přišlo na počátku 17. století za vlády Rudolfa II., který byl vynikajícím diplomatickým uměním pánů Václava Budovce a Karla staršího ze Žerotína donucen tuto konfesi uzнат. Rudolf II. tak roku 1609 vydal majestát zaručující evangelíkům v Čechách a na Moravě náboženskou svobodu. Své svobody si ovšem nekatolíci neužívali příliš dlouho. Veškeré následující historické události – nástup nového panovníka Ferdinanda II., odboj české šlechty, volba protestantského krále Fridricha Falckého a porážka v bitvě na Bílé hoře, vedly k popravám předních vůdců povstání, dále ke konfiskaci veškerého majetku nekatolíků, zákazu vyznání nekatolických náboženství a silné rekatolizaci českých zemí. Na přelomu let 1627 – 28 navíc vešlo v platnost obnovené zřízení zemské⁶⁰, což znamenalo konec Jednoty bratrské a emigraci bratří do jiných evropských zemí. Hlavním představitelem Jednoty ve vyhnanství se stal Jan Ámos Komenský.⁶¹

11.1.2 Obnovení Jednoty

I přes zákaz a vyhnanství existovalo v Čechách několik tajných skupinek Bratří, převážně v místech, kde dříve působil Komenský. Ten před svou smrtí vydal pro Bratry katechismus a zpěvník. Na počátku 18. století byl navíc v Těšíně na území Slezska vybudován evangelický luterský kostel, který se stal jakousi posilou pro zdejší nekatolíky. Přívrženci se začali opět rozrůstat pod vedením Kristiána Davida, cestujícího kazatele. Na jeho popud se řada rodin rozhodla přesunout do Horní Lužice. První z nich, kteří se na cestu vydali, se v roce 1722 usadili na panství hraběte Ludvíka Zinzendorfa, kde založili osadu s příznačným názvem Ochranov.

Malá obec se začala rychle rozrůstat a vzájemná láska a bratrství vyústila až k uskutečnění požehnané Večeře Páně, která se konala 13. srpna 1727. Tento den nazvala Jednota bratrská jako den svého obnovení. Ovšem opět se opakovala minulost, neboť tato obec se stala trnem v oku mnohým lidem v Sasku. Ochranov se tak cítil být ohrožen a tak začali zdejší věřící hledat další jiná místa, kde by se mohli usadit. Tak se Bratří dostali do dalších německých měst, bratrské osady vznikaly i v Anglii či Americe.

⁶⁰ Obnovené zřízení zemské prohlašovalo, mimo jiné, katolické náboženství za jediné povolené.

⁶¹ Historie Jednoty bratrské. *Obnovená Jednota bratrská* [online]. © 2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

Zpočátku se obnovená Jednota vyznačovala podobnými znaky jako její „starší verze“ z Kunvaldu. Je tím míněn především fakt, že ze začátku byla Jednota spíše společenstvím laickým, ovšem postupem času bylo členům jasné, že společenství nutně potřebuje vlastní ordinované pracovníky.⁶² V roce 1737 byly dovršeny veškeré předchozí snahy a moravský vystěhovalec David Nietschmann byl prohlášen za prvního biskupa obnovené Jednoty bratrské. Tímto činem získala Jednota nový, a především vlastní duchovenský řád, což mimo jiné znamenalo i pokračování v cestě za samostatností a nezávislostí.⁶³ Jednota se postupem času neustále rozrůstala, významná pak byla její misijní činnost a intenzivní aktivita v oblastech sociální a vzdělávací.

Konec 18. století je potom charakterizován výrazným vlivem osvícenství a racionalismu, které zasáhly také nemalou měrou do života duchovního. Jednota se pod tíhou těchto směrů změnila ve strnulé a ochromené společenství. Krize byla překonána jen díky stoletému jubileu začátku obnovené Jednoty. Dalším významným okamžikem Jednoty v 19. století se stal fakt, že rozrůstání bylo tak mohutné, že již nadále nebylo možné řídit takto velké společenství centrálně. Generální synod proto roku 1857 rozhodl o tom rozdělit jednotlivé činnosti Jednoty do čtyř samostatných celků – dvě provincie americké, jedna britská a jedna německá. Roku 1957 byla vytvořena ještě pátá – československá.⁶⁴

Přestože se Jednota bratrská co do počtu řadí k těm nejmenším na světě, její sbory se dnes nacházejí vesměs po celém světě od Aljašky po Tibet, celkově na čtyřech kontinentech naší země.

11.1.3 Obnovená Jednota v Čechách a na Moravě

Obnovená Jednota bratrská považovala Čechy a Moravu za „zem otců“, ovšem zákony platné v rakouské monarchii ještě dlouho nepřipouštěly, aby došlo k opětovnému navázání Jednoty s českými zeměmi.⁶⁵ K určitému zlepšení došlo až v roce 1861, kdy byl vydán císařský patent umožňující větší svobodu pro evangelíky a tedy možnost navázání styků se zahraničím.

⁶² Tato potřeba byla stěžejní především pro operování v nových oblastech a pro přesvědčování pohanů.

⁶³ Samostatnost a nezávislost byla prokázána ve čtyřicátých a padesátých letech postupným uznáváním Jednoty v ostatních evropských zemích.

⁶⁴ Historie Jednoty bratrské. *Obnovená Jednota bratrská* [online]. © 2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

⁶⁵ Toleranční patent z roku 1781 připouštěl pouze vyznání augsburské a helvétské, na ostatní se nevztahoval.

Nové možnosti byly církvi otevřeny vznikem první republiky v roce 1918. Lidé prahli po odkazu české reformace a mnoho z nich se přidávalo i k Jednotě bratrské.⁶⁶ Jednota se snažila o přilákání co největšího počtu stoupců, a proto polevila i ve svých nárocích na kázeň. Tento postoj byl doprovázen drobnými problémy a krizemi, ovšem evangelická soustředěnost na Ježíše Krista Jednotě nedovolila sklouznout do liberálních řek. Od roku 1921 vyvíjela Jednota snahy pro získání samostatnosti v rámci Unitas Fratrum⁶⁷ s tím, že samostatná provincie Jednoty byla schválena i v roce 1931 generálním synodem.

Výše zmiňované snahy byly přerušeny druhou světovou válkou, neboť nacistickými vězeními a koncentračními tábory prošla bohužel celá řada kazatelů. Na druhou stranu je nutné říci, že právě trápení a těžkosti dokázaly ještě více stmelit sborová společenství, tedy i Jednotu. Pod tíhou hrozivé války přecházeli k víře noví věřící, vzrůstala vzájemná obětavost, rozšiřovalo se opět písmáctví a důvěra v Bibli. Konec války neznamenal úlevu pouze pro trpící, ale byl podnětem pro církve, aby čelila lepším zítřkům a novým úkolům. Obnovování církve bylo nutné zaměřit především na pohraniční oblasti, a tak byly znovu sestaveny sbory v Jablonci nad Nisou, Dubé či Liberci.

Nová výzva se před Jednotu postavila v souvislosti s rostoucím procesem sekularizace, který byl ještě navíc znásoben tlakem, jež přinášela ideologie nastupujícího komunismu. Ateistický komunistický režim sice Jednotě ubral několik členů, ovšem nebylo to takové množství, které by způsobilo zánik. Od poloviny 20. století měla Jednota bratrská na území Čech dokonce své vlastní biskupy. Prvním z nich, po obnovení Jednoty, se stal bratr Václav Vančur. Druhým biskupem byl pak bratr Karel Reichel a doposud posledním byl Adolf Ulrich. Osamostatňovací snahy byly pak dovršeny v roce 1957, kdy byla Jednota bratrská uznána generálním synodem jako pátá samostatná provincie Unitas Fratrum.

12 Postavy českého protestantismu v Čechách v 19. a 20. století⁶⁸

Pokud se budeme zabývat obdobím pozdního 19. století a celého 20. století v Čechách, můžeme říct, že situace mohla být charakterizována jako značně paradoxní, kdy na jedné straně stáli tři protestantští intelektuálové, hlavní protagonisté českého národního obrození, Šafařík, Kollár a Palacký a na straně druhé se nacházeli umělečtí a publicističtí oslavovatelé

⁶⁶ Česká část obnovené Jednoty přijala tento název, aby dala najevo svůj odkaz původním Bratrům.

⁶⁷ Unitas Fratrum je latinský název Jednoty bratrské.

⁶⁸ Kapitola vychází ze zdroje: PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města*[online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

české reformace, kteří formálně zůstali katolického vyznání a pro které veškerá náboženská témata hraje spíše podřadnou roli. Jisté je jen to, že protestanti tvoří v rámci moderního českého národa pouhou menšinu, jejíž veškerá aktivita zůstává uvnitř komunity a omezuje se na publikace modlitebních knih, zpěvníků a jinak lidových žánrů.

Až do roku 1918 můžeme v rámci českého protestantismu hovořit pouze o jedné významné osobnosti, která vešla do celostátního povědomí, a to o Janu Karafiátovi, oblíbeném autorovi knihy pro děti Broučci. Karafiát se v průběhu svého života snažil o obnovu českého protestantismu a v podstatě i celého českého národa v duchu kalvinistické ortodoxie, pro niž se nadchl při svém pobytu v presbyteriánském Skotsku. V jeho díle lze navíc sledovat již zmiňovanou skutečnost, že český protestantismus se skutečně vyčleňuje jak názorově, tak i kulturně a sociálně v rámci moderního českého národa. Pro zmiňované vyčleňování se používá název *milieu*.⁶⁹

12.1 Renesance českého protestantismu

Již v poslední dekádě existence Rakouska - Uherska můžeme pozorovat v rámci českého protestantismu stále usilovnější intelektuální práce ve dvou hlavních oblastech, historicko-teologické a sjednocovací. První významný historik zabývající se dějinami českého protestantismu, Ferdinand Hrejša, vydal roku 1912 knihu *Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny*. Hrejšova vědecká práce měla také vliv na sebevědomí českých protestantů, kteří se na základě jeho díla opět znovu pustili do práce a zintenzívnili snahy o znovusjednocení luterské a kalvínské církve. Základními platformami sjednocení se tak roku 1903 stala Kostnická jednota a od roku 1914 vydávaný list Kostnické jiskry. Roku 1911 ještě začala vycházet revue Kalich, která se měla stát jakousi tribunou intelektuální činnosti českých protestantů.⁷⁰

Milníkem již zmiňovaného protestantského milieu se stal rok 1918 a počátek první republiky. V této fázi došlo ke sjednocení dvou malých církví v jednu větší, ke které se ještě postupem času připojila Církev československá a také několik malých církví, které byly importovány ze Spojených států amerických. K této sjednocené protestantské církvi v té době přistoupilo na sto tisíc katolíků, pro něž se centrem stala Husova evangelická fakulta bohoslovecká v Praze. Protestantismu je v té době mohutně podporován i samotným českým prezidentem Masarykem. Uspokojení z rozmachu ovšem bylo vystřídáno určitým zklamáním, jehož původ

⁶⁹ Tento výraz se tradičně vztahuje k označení katolické komunity, která se v českých zemích vydělovala během 2. poloviny 19. století jako vedlejší důsledek sekularizace. Ovšem protestantské milieu vzniká cestou opačnou, tedy nikoli jako vyčlenění menšiny z většiny, ovšem legalizací této menšiny v rámci společnosti.

⁷⁰ PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města*[online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

lze spatřovat ve faktu, že k evangelictví nepřistoupilo takové množství věřících, v jaké čeští protestanti doufali.⁷¹

12.2 Liberální teologie

Pojem liberální teologie je možné v období, o kterém se zde mluví, na český protestantismus vztáhnout, přestože toto spojení teologové, ani sám Masaryk v tomto kontextu neužívali. Tento pojem lze v souvislosti s protestantismem užít, ovšem pouze v případě, že se má na mysli snaha uskutečnit protestantismus co možná nejmodernějším náboženstvím. Základem takového moderního protestantismu má být nikoliv věrouka, ale především etika s tím, že sám Ježíš je velkým učitelem etiky a vzorem správného etického chování. Protikladem takto pojatého protestantismu pak není nic jiného, než „zpátečnický“ katolicismus. Tuto představu moderního protestantismu v té době sdíleli všichni přední představitelé českého evangelictví, příkladem můžeme uvést dlouholetého redaktora Kalicha Františka Žilku, profesora filozofie na Husově fakultě Františka Linharta či filozofa Jana Blahoslava Kozáka.

12.3 Protestantská historiografie

Československá historiografie v první polovině 20. století nemůže být definována na základě témat, neboť jednotlivá témata, která souvisela s protestantskou reformací, byla různými autory nejenom z řad protestantů, ale i katolických církevníků, autorů levicových či autorů, kteří zkoumají reformaci pouze z důvodů národních, zatímco náboženské souvislosti pro ně byly podřadné. Pokud se podíváme na univerzitní historiografii, lze pozorovat dvě protichůdné větve – proreformační a prokatolická. Větev proreformační i nadále spatřuje v protestantismu a reformaci hlavní dějinnou linku českého národa. V čele proreformačního křídla stál Václav Novotný a jeho škola bývá často označována jako faktografická a pozitivistická.

Zcela odlišnou linii pak představuje přímo církevní dějepis, který byl pod taktovkou samotné evangelické komunity, na rozdíl od výše zmiňovaných historiografiků, v případě církevního dějepisu stála metodologie až na druhém místě, důraz byl kladen na ideové zaměření a porozumění. Prvním historikem se stal Ferdinand Hrejsa. K dalším významným osobnostem pak patřili např. Rudolf Říčan, původně kazatel a poté profesor církevních dějin na Husově fakultě.

⁷¹ PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města*[online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

13 Protestantická literatura v Čechách

V následující kapitole si stručně představíme vývoj protestantské literatury na českém území. První podkapitola se bude soustředit na husitské období a období reformace, druhá část se zaměří na dějiny novodobé.

13.1 Husitská a reformační literatura

Veřejným vystoupením Mistra Jana Husa v podstatě začalo nové období českých dějin, tedy i literatury. Hus byl nejen vynikajícím kazatelem, ale také výborným spisovatelem, který se svými díly postavil na odpor svrchovanosti církve a jejím dogmatům. Náplň českého písemnictví této doby se hlásí především k reformaci, a to jak české, tak i zahraniční. Co se týče obsahové stránky, lze říci, že česká literatura tzv. střední doby je především rázu naukového. V tomto období se rozhodně nesetkáváme s tvorbou básnickou. Husitská a českobratrská reformace se výrazným způsobem podílela na tvorbě lidového rázu, který postupně pronikal do nižších vrstev obyvatelstva a přispěl tak nemalou měrou k české vzdělanosti.

Husův přínos lze ovšem spatřovat i v oblasti české gramatiky, neboť v jeho spisech dochází v podstatě k zániku staročeského jazyka a knižním jazykem se naopak stává řeč obyčejných lidí (mluvíme o zlidovění češtiny). Tento proces je ještě více patrný v období husitství, neboť tehdejší spisovatelé neznali latinu a psali tedy svá díla pouze v češtině. V té době také do češtiny vnikají germanismy. Obecně lze střední období české literatury rozdělit na tři periody:

- období husitské (1409 – 1500);
- období zápasu reformace s humanismem (1500 – 1620);
- období pobělohorského baroka (1620 – 1774).⁷²

Nyní si vytyčíme pouze některé významné mezníky z jednotlivých období týkajících se protestantismu a protestantské literatury.

Pro husitské období bylo typické slítí dvou do té doby nejvýznamnějších proudů náboženského života – univerzitního kritického úsilí bohoslovců a reformní směr křesťanského lidového rázu. Jak již bylo řečeno výše, ve své literární tvorbě používal Hus především řeč pražského lidu a jeho spisovatelskou činností začíná nové období české literatury. Husův literární přínos lze spatřovat především z hlediska pravopisného, ovšem po obsahové stránce nepřináší příliš nového – Hus spíše parafrázuje již řečené (nejčastěji vychází

⁷² NOVÁK, A.; NOVÁK, Jan. V. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. Str. 58.

z děl Wikleffových). V počátcích své tvorby vydával vesměs ještě spisy latinské, česky začal psát až od roku 1407. K jeho nejvýznamnějším dílům patří *Výklad viery, desatera božieho prikázanie a páteře* z roku 1412 či *Jádro učení křesťanského* z roku 1414. Dalšími výraznými osobnostmi českého písemnictví doby husitské jsou potom Jakoubek ze Stříbra či pražský arcibiskup Jan Rokycana. Nejvýznamnější české dílo Jakoubka ze Stříbra byl spis *Výklad zjevení sv. Jana*. Jan Rokycana byl především zástupcem utrakvistické církve a proslul jako řečník na Basilejském sněmu.⁷³ K jeho nejznámějším dílům pak patří *Výklad na evangelium sv. Jana* z roku 1453 či *Postila na neděli a svátky* z roku 1456 – 57. Ovšem největším myslitelem a neoriginálnějším spisovatelem 15. století byl Petr Chelčický. Jeho činnost se zaměřovala především na snahy o reformy křesťanství a své názory publikoval v několika spisech – *O boji duchovním*, *O církvi svaté* či *O trojím lidu řeč*.⁷⁴

Písemnictví dostává nový ráz ke konci 15. století, kdy je husitské literární myšlení nahrazeno humanismem, který se v českých zemích objevil již za vlády Karla IV. ovšem nástupem husitství byl zadržen. Jak již bylo řečeno dříve, první z Habsburků na českém trůnu – Ferdinand I. byl silný odpůrce luterského protestanství a svými snahami vymýtit protestantismus podlomil jak moc odbojných měst, tak i rozmach Jednoty bratrské. Nové poměry se proto začaly objevovat i v rámci českého písemnictví. Tyto poměry byly dány dvěma hlavními činiteli – německou luterskou reformací a španělskou katolickou protireformací. Německá reformace vedená Martinem Lutherem zapouštěla v Čechách kořeny velice rychle a Luther sám se snažil tento proces ještě více zakořenit vydáváním spisů, které byly překládány do češtiny. Luterský duch pronikal do Čech povětšinou z německých univerzit, bohužel v rámci české literatury se luterství neprojevovalo nijak významně, neboť většina děl byla spíše přejatých od německých reformátorů a patřila tedy k nepůvodním. Katolická protireformace měla na českou literaturu stejný negativní vliv, neboť hlavními nositeli protireformační literatury byli cizinci. Sám Ferdinand I. přizval do Čech jezuitský řád Tovaryšstvo Ježíšovo (založeno Ignácem z Loyoly).⁷⁵

Původní písemnictví 16. století bylo označováno za zlatý věk naší literatury, ovšem toto tvrzení rozhodně není pravdivé. Vrchol literatury představovalo pouze vydání Kralické bible Jednotou bratrskou, ovšem skutečný renesanční duch do písemnictví vůbec neproniká.

⁷³ Nejdůležitějším bodem koncilu bylo přiznání nároku na přijímání z kalicha pro příslušníky utrakvistické církve.

⁷⁴ NOVÁK, A.; NOVÁK, Jan. V. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. Str. 58 – 86.

⁷⁵ Tamtéž. Str. 86 -123.

Období barokní literatury je ovlivněno jedním významným milníkem, a to bitvou na Bílé hoře roku 1620. Po vítězství katolíků došlo k pronásledování protestantů a jejich vyhánění ze země, takže i v literatuře dochází k dělení na dva proudy – oficiální katolickou literaturu a exilovou protestantskou. Exilová protestantská literatura je charakterizována tím, že přestože mluvíme o období baroka, spisovatelé ještě stále do svých děl promítají renesanční humanistické ideály. Nejdůležitějším představitelem exilové protestantské literatury byl poslední biskup Jednoty bratrské Jan Ámos Komenský, který byl po Bílé hoře nucen emigrovat z Čech. Jeho literární repertoár je opravdu široký, ovšem co se týče děl s náboženskou, potažmo protestantskou tematikou, stojí za zmínku především *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*, dílo zobrazující metaforicky konec Jednoty bratrské, či sbírka duchovních písní *Kancionál*.⁷⁶

13.2 Novodobá protestantská literatura

Celá novodobá literární historie českého protestantismu je všeho všudy představována jediným mužem, Janem Blahoslavem Čapkem (1903-1982). V této kapitole stručně nastíníme jeho život a dílo.

Čapek se narodil 6. listopadu 1903 v Třebechovicích pod Orebem v rodině reformovaného evangelického faráře, člena Jednoty bratrské. Když v roce 1923 ukončil studia na střední škole maturitou, začal studovat obor česká a anglická filologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Již v období studií na fakultě se začal věnovat literární činnosti. Mezi jeho prvotiny patří např. historická povídka *Zlomený kmen*. Na konci dvacátých let si při studiích našel práci jako knihovník a zároveň přednášel na bohoslovecké Husově fakultě o české literatuře. Současně se svými zaměstnání se připravoval na svojí habilitaci na Filozofické fakultě, kterou nakonec absolvoval v roce 1934. Na literární historii a kritiku se soustředil již od počátku třicátých let, kdy své práce začal publikovat v několika časopisech. Zajímavostí je, že své práce publikoval jak v ryze protestantském *Kalichu*, tak i v regionalistickém časopise *Sever a východ*, ale i v několika necírkevních publikacích jako *Host*, *Literární skupina* či *Naše doba*. Zároveň působil jako redaktor *Kostnických jisker*. Čapek se dále výrazně zajímal o literaturu slovenskou. Z toho důvodu ho jeho profesor Jan Jakubec požádal o spolupráci při vypracování druhého dílu *Dějiny literatury české*. Čapek se stal docentem a jako takový pracoval ve funkci tajemníka *Extenzí československých škol*, později se stal úředníkem ministerstva zahraničí. V roce 1945 se Čapek vrátil na svoji alma

⁷⁶ NOVÁK, A.; NOVÁK, Jan. V. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. Str. 123 – 140.

mater, kde byl jmenován profesorem české literatury v rámci Filozofické fakulty. V roce 1959 byl Čapek donucen odejít z fakulty. Učení vyměnil za práci v Památníku národního písemnictví a dále také v Ústavu pro dějiny Karlovy univerzity. O devět let později se však na fakultu opět vrátil, ale již o tři roky později musel odejít do důchodu, a to i přes to, že právě v tomto období se jeho vědecká a badatelská práce ocitla na svém vrcholu. Kvůli režimu, který v té době vládl v Československu, bylo Čapkovi znemožňováno dále publikovat. Přesto jeho práce nebyla zapomenuta, neboť jeho přátelé ji uveřejňovali alespoň v zahraničí.⁷⁷

Jeho život byl naplněn mnoha aktivitami. Vedle svého hlavního zaměstnání řídil, společně s evangeličkou Annou Císařovou – Kolářovou, která byla odbornicí na staré tisky a knihovědu, edici Špalíček, v jeho edici Sloupové pamětní dále vycházely veškeré reformační literární památky, psaná lyrika ve Tvaru a próza v řadě Vinohrad.⁷⁸

Svoji literární činnost zaměřoval především na propagaci samotného významu literatury pro život a sebevímání české protestantské komunity, přičemž zdůrazňoval zejména význam autorů vzešlých přímo z protestantské tradice nebo jí inspirovaných. Jedním z nejvýznamnějších Čapkových děl zaměřujících se na protestantismus je habilitační monografie *Československá literatura toleranční 1781 – 1861* z roku 1933. Samotná podstata díla – československá literatura toleranční je v tomto případě konceptem, pod kterým Čapek vyjádřil souhrnné označení zahrnující veškeré písemnictví, jehož autoři splňují současně tři základní podmínky: byli protestantského vyznání, psali a publikovali v letech 1781 – 1861 (tzv. doba toleranční) a psali česky, ať už žili autoři v Čechách nebo na Slovensku. Toto poslední kritérium se stalo stěžejním, neboť právě ono pomáhalo vytvořit obraz početného literárního proudu, protože samotná literární tvorba v českých zemích byla velice kvantitativně omezená, kdežto na Slovensku existovalo velké množství autorů protestantského vyznání, kteří psali svá díla v češtině.⁷⁹

Tam, kde se v rámci evangelické komunity vyskytoval Jan Blahoslav Čapek, existovala i krásná literatura. Jak v Kostnických jiskrách, kde otiskl desítky článků o recenzích týkajících se soudobé literatury domácí i světové, tak i v Kalichu, kde uveřejňoval své prózy a básně či Křesťanské revui, kde překládal díla autorů různé národní a náboženské příslušnosti. Vedle Čapka ovšem věnoval pozornost protestantské literární komunitě málokdo. Za zmínku stojí

⁷⁷ Jan Blahoslav Čapek. *Osobnosti.cz* [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/jan-blahoslav-capek#cv>

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města* [online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

snad Samuel Verner (1897 – 1976), který pocházel z rodiny příslušící k Jednotě bratrské, nebo Věra Vášová (1879 – 1963), která se ve své tvorbě zaměřovala na opěvování hodnot evangelické rodiny jak ve verších, tak i prózou.⁸⁰

Jediný pokus o zformování určitého českého protestantského tábora lze zaznamenat za protektorátu v letech 1941 – 42, kdy došlo k rozšíření příspěvků do Kalichu v rámci literární sekce zejména od autorů Viléma Závady, Jarmily Urbánkové, Františka Kožíka či Jaroslava Nečase. O rok později byl však i tento pokus přerušen protektorátskými úřady a k novému obnovení již nedošlo. Proč však existovala taková „literární chudoba“? Důvody jsou dva. Zaprvé se jedná o skepsi reformační komunity vůči tzv. novému slovu, zvláště slovu básnickému, vymyšlenému, když jsou jednotlivé komunity vesměs nakloněny pokladu slova starého. Druhým důvodem pak byla, paradoxně, menší propast mezi protestanty a moderním světem, než tomu v případě církve katolické, neboť protestanti nepůsobili v rámci přivykání si modernizaci, industrializace, vědeckému pokroku či demokracii tak izolovaně jako katolíci. Z toho důvody v sobě také pravděpodobně nenacházeli nutnost vymezovat se vytvářením specifické literatury, potažmo vlastní protestantské kultury.

⁸⁰ PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města*[online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

Závěr

Bakalářská práce Protestantismus ve Slovinsku včera a dnes představila komplexní pohled na historii protestantismu ve Slovinsku a v Čechách, čímž, dle mého názoru naplnila svůj hlavní cíl. Přestože neexistuje příliš mnoho publikací zabývajících se touto problematikou, lze tvrdit, že práce může sloužit jako podklad pro vytvoření ucelené představy o vývoji protestantismu na daných územích. Závěrem bych proto chtěl shrnout nejdůležitější fakta, která z bakalářské práce vycházejí.

Úvodní kapitoly práce se zaměřují především na teoretický základ problematiky protestantismu a reformace. Jejich hlavním úkolem je tedy připravit co nejucelenější představu o vzniku a fungování protestantismu a především o reformačním procesu, který jak na území Slovinska, tak i v českých zemích sehrál v dějinách významnou roli. Své místo zde zaujímá také kapitola zabývající se hlavními rozdíly protestantismu a římsko-katolického vyznání, neboť právě tyto rozdíly a odlišné nazírání jednotlivých větví křesťanství představuje klíčový podnět veškerých sporů těchto dvou církví.

Teoretický základ první části bakalářské práce poskytuje dostatečný podklad pro následující vymezení protestantismu na slovinském území. O protestantismu na slovinském území existují první zmínky od 16. století, kdy proces reformace nastartoval přeměnu středověkého slovinského národa na národ evropský tak, jak jej známe v podstatě dnes. Novinkou, kterou luteránský protestantismus přinesl na území Slovinska, byla potřeba jazyka, kterému rozumí všechny vrstvy obyvatel a ctí ho, tedy jazyka, který by byl považován za jazyk mateřský. Slovinská luteránská činnost započala v dnešním hlavním městě Lublani, které se tak stalo náboženským centrem a ústředním městem celého Slovinska. Reformace postupně pronikala Slovinskem a její snahy přinášely mnoho sociálních důsledků, především tedy fakt, že slovinský lid se přeměňoval v národ. Slovinská reformace byla podporována také ze strany německé šlechty, neboť právě tato tvořila většinu obyvatel slovinského venkova.

Protestantismus a reformace ve Slovinsku přinesla ovšem i svá negativa. Ze své podstaty oslovoval převážně ty vrstvy obyvatelstva žijících ve městech a na venkově, ovšem tato skupina tvořila pouze malé procento z celkového počtu. Ostatní, především sedláci, přistupovali k protestantismu pouze, pokud jim to nařídili šlechtičtí páni, jinak zůstávali spíše lhostejní.

Jednou z hlavních postav slovinského protestantismu byl Primož Trubar, jehož největším přínosem bylo překládání církevních textů do slovinského jazyka, čímž zpřístupnil

náboženství tehdejšímu obyvatelstvu. Na veškeré Trubarovy snahy o rozšíření protestantismu na slovinském území dále navázali jeho nástupci, zejména pak protestantský teolog Jurij Dalmatin či Adam Bohorič.

Aby bylo možné představit si podmínky, za kterých se protestantismus šířil či fungoval, věnuje se další část bakalářské práce shrnutí historického pozadí počínaje obdobím od 16. století, tedy obdobím vlády Habsburské monarchie a především pro naše účely důležitým obdobím protireformace, tedy stavu, kdy se římskokatolická církev snažila zareagovat na protestantské reformační snahy. Zde došlo k převratu slovinského protestantismu. Ferdinand II. Habsburský, který převzal vládu nad vnitřními rakouskými zeměmi, zapálený katolík, zakázal protestantskou víru v rámci boje proti luteránským kacířům. Uzavřel veškeré protestantské školy, zakázal bohoslužby a nekatoličtí kazatelé byli nuceni odejít ze země.

Obrat pro protestanty přišel až ve století osmnáctém, konkrétně v roce 1781, kdy byl Josefem II. vydán Toleranční patent zajišťující náboženskou svobodu. I přes jistou náboženskou svobodu, existovalo stále několik překážek v cestě za protestantským vyznáním. Všichni nekatoličtí věřící museli být podrobeni jakési „zkoušce“ věrnosti před dotazovací komisí. Nejvýraznějším problémem se ovšem stala jazyková překážka, neboť vesměs neexistovali kazatelé a pastoři, kteří by ovládali slovinštinu. Obnovení protestantismu uvedlo v pohyb také slovinské obrozenecké snahy a snahy o vytyčení určité jazykové jednoty.

Poslední úsek slovinské části bakalářské práce se svým obsahem zaměřuje již na historii novodobou, konkrétně tedy na 19. a 20. století. Lze říci, že největší procento slovinských protestantů se dnes koncentruje v okolí Zámurí, Lublaně a Mariboru, a přestože se jedná o početně malou skupinu, nesmí být její význam podceňován, neboť navazuje na původní tradici a zajišťuje tak kontinuitu a dědictví.

Závěr bakalářské práce se v několika samostatných částech věnuje stručnému nastínění dějin a vývoje protestantismu v českých zemích, aby bylo možné učinit určité porovnání. V rámci protestantismu je pozornost věnována především Jednotě bratrské, jejíž dějiny spadají již do období 15. století a jejíž obnovená podoba se zachovala až dodnes. Jednota bratrská zanechala výrazný odkaz protestantské víry a mezi její členy patřila například i taková osobnost jako „učitel národů“ Jan Ámos Komenský.

Poslední část bakalářské práce se pak věnuje především novodobým dějinám a současné situaci protestantismu v Čechách s důrazem na nejvýznamnější osobnosti. Úplný závěr pak sleduje velice stručně vývoj české protestantské literatury již od jejich počátků v 15. století,

tedy z období Mistra Jana Husa až po současnost a nejvýznamnější osobnost Jana Blahoslava Čapka. Podstatou kapitoly o vývoji literatury a protestantského písemnictví je fakt, že tato právě v 15. století položila základ nové podobě českého jazyka upravováním gramatických pravidel a zlidověním.

Závěrem lze konstatovat, že vývoj protestantismu ve Slovinsku i v Čechách byl velice obdobný. Největším rozdílem je pak datování jeho počátků, neboť v českých zemích lze luteránské myšlení datovat již do počátku 15. století, tedy období Mistra Jana Husa a husitského hnutí. Ve Slovinsku se první známky protestantismu objevují až ve století šestnáctém v rámci rozšiřování reformačního procesu napříč Evropou. Jelikož byly oba státy pod nadvládou rodu Habsburků, ve většině případů silně věřících katolíků, zažili si zdejší vyznavači protestantské církve těžké chvíle v období protireformace a tzv. katolického absolutismu, v rámci kterého bylo zakázáno toto náboženství vyznávat, provádět bohoslužby, učit či stavět kostely. Valná většina protestantů byla donucena odejít do exilu.

Lehčí uvolnění vztahů přišlo spolu s vydáním Tolerančního patentu roku 1781, který zajišťoval náboženskou svobodu. Náboženská svoboda přesto nebyla absolutní a protestanti byli i nadále čas od času vystavováni nenávisti ze strany katolíků. Současná situace je taková, že ať ve Slovinku, tak i v Čechách se protestantské vyznání zachovalo dodnes a přestože tvoří pouze malé procento, tak v obou zemích lze sledovat jeho propojení s historickou tradicí, tedy s protestantskou reformací šestnáctého století a snahu o zachování původního konceptu.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

HLADKÝ, Ladislav. *Stručná historie států. Slovinsko*. Praha: Libri 2010. 192 str. ISBN 978-80-7277-463-0.

KERŠEVAN, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani 2006. 457 str. ISBN 86-7207-170-0.

KOS, Janko. *Slovenci in Evropa*. Ljubljana: Študentska založba, 2007. 380 str. ISBN 978-961-242-131-1.

KOS, Janko. *Duhovna zgodovina slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996. 225 str. ISBN 961-213-033-7.

NOVÁK, A.; NOVÁK, Jan. V. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. 1804 str. ISBN 80-7108-105-1.

RYCHLÍK, Jan; KOZÁR, Aleš; TONKOVÁ, Mária; HLADKÝ, Ladislav. *Dějiny Slovinska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny s.r.o., 2011. 441 str. ISBN 978-80-7422-131-6.

Elektronické zdroje

CEFERIN, Aleksandra. Slovenian lands in 16th century: Humanism, reformation, uprisings, wars and plagues. In: *Webzine Sloveniana* [online]. 28.7.2004 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: http://www.thezaurus.com/?/webzine/slovenian_lands_in_16th_century/

Dalmatin Jurij. *Slovenski Biografski Leksikon* [online]. 2011 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:0343/VIEW/>

Historie Jednoty bratrské. *Obnovená Jednota bratrská* [online]. © 2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://www.jednotabratska.cz/dokumenty/historie_jednoty_bratske.pdf

Jan Blahoslav Čapek. *Osobnosti.cz* [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/jan-blahoslav-capek#cv>

Křesťanství: Protestantismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/protestantismus/>

PUTNA, Martin C. Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918. *Lidé města* [online časopis]. 2008, č. 10 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=106>

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1: PRIMOŽ TRUBÁR.....	57
PŘÍLOHA Č. 2: JEDNA Z TRUBAROVÝCH PRVNÍCH KNIH ABECEDARIJ	57
PŘÍLOHA Č. 3: HISTORICKÁ ÚZEMÍ SLOVINSKA	58
PŘÍLOHA Č. 4: SLOVINSKÉ PŘÍMOŘÍ A RAKOUSKÉ ŠTÝRSKO.....	58

Přílohy

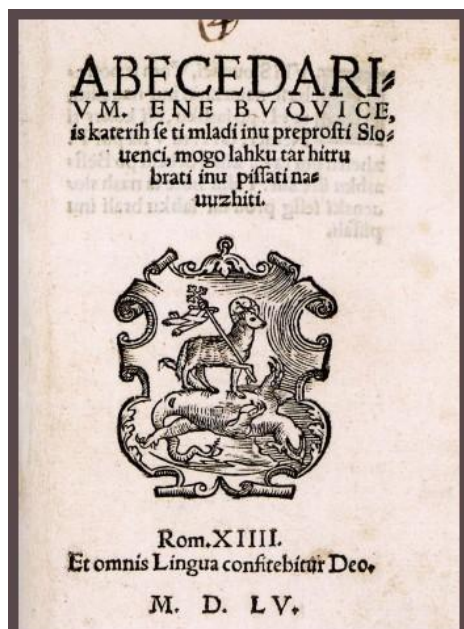
Příloha č. 1: Primož Trubar

Primož Trubar

Zdroj: NAGODE, Andreja. Den reformacije. In: *Šolska knjižnica* [online]. 31st October 2011 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://knjiznica.blog.arnes.si/2011/10/31/dan-reformacije/>

Příloha č. 2: Jedna z Trubarových prvních knih Abecedarij

Zdroj: Primož Trubar: Proti zidavi cerkva: Dela Primože Trubarja. *Slovenščina za gimnazije in srednje šole: 3. letnik* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://gradiva.txt.si/slovenscina/slovenscina-za-triletne-sole/3-letnik-3letni/slovenska-knjizevnost-v-casu/primoz-trubar-proti-zidavi-cerkva/dela-primoz-trubarja/>

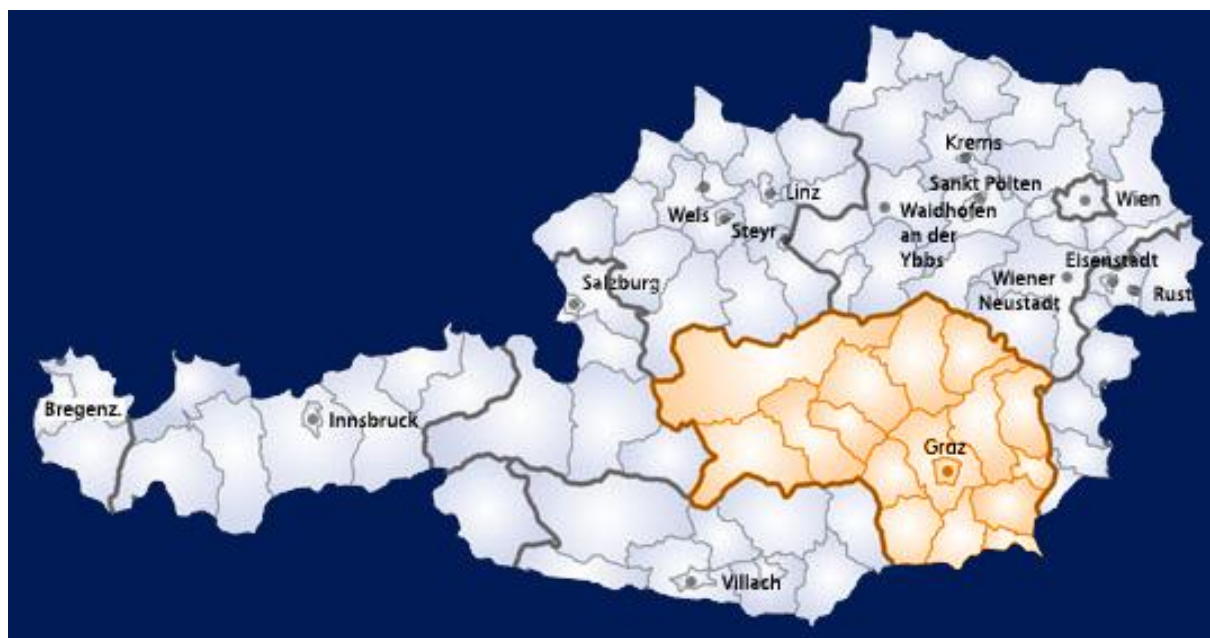
Příloha č. 3: Historická území Slovinska

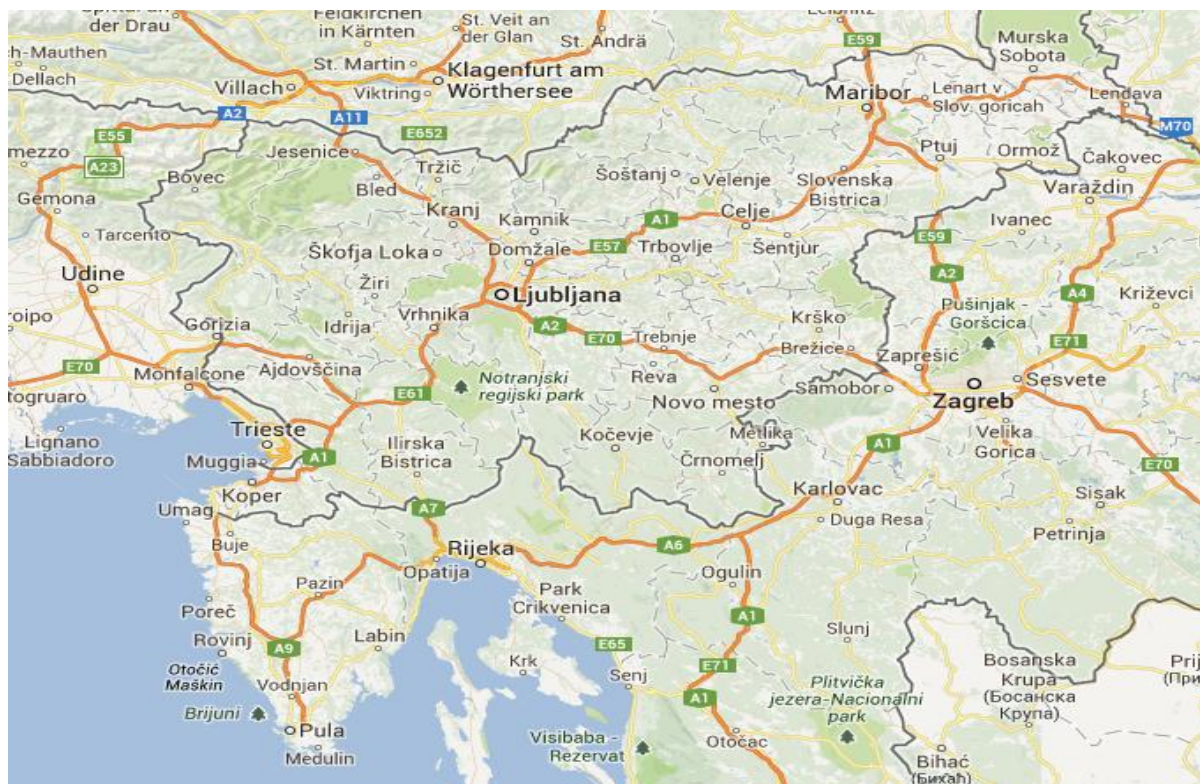
Zdroj: Historická území Slovinska. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-12-04].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Historick%C3%A1_%C3%BAzem%C3%AD_Slovinska.png

Příloha č. 4: Slovinské Přimoří a rakouské Štýrsko

Zdroj: Rakousko - Štýrsko - informace o lokalitě. *Legres.com* [online]. © 2013 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.legrestour.com/cs/rakousko/styrsko-r28>

Zdroj: Pprintsreen z oficiálních stránek GoogleMaps